

Самур

№ 11 (176) 2005-йисан 22-ноябрь

1992-йисан январдила акъатзава

ЦИЙИВИЛЕР КЪИЛИЗ АКЪУДНА

Японияди Азербайжандин алакьунар авай жегьилриз куьмек гунихъ авсиятда кардик кутур "Векьерин пунар" программа къилиз акъудна. Вичин къимет 61189 доллар тир и программади чи республикадин мектебриз, сагьламовал хуьзвай карханайриз, медениятдиз члехи куьмекар гана. Японри гьакни Бульбуллан тварунихъ галай музыкадин мектебдиз герек тир вири аваданлухар къачуна.

И йикъара Япониядин гьукуматди Азербайжанда мад са программа къилиз акъудна, яни Оператдин ва Балетдин Театрда экверин система къиллай-къилди дегишарна. И кар патал 400 агъзур доллар къван пулунин такьатар серфна.

КОМПЛЕКС ЭЦИГДА

Азербайжанда яшамш жезвай чувудриз чпин меденият ва адетар вилик тухун патал чи гьукуматди гьар жуьредин куьмекар гузва. Гьавилай чувудрин Бакуда арадал гьанвай тарсар гудай комплексни къвердавай гегьенш жезва. Келун патал ина вири шартлар яратмишнава. Гила "Хабат Ор-Авнер" твар ганвай комплекс патал цийи дараматар эцигун къетл авунва. Цийи комплексдин проект гьазурна куьтягнава ва лап мукьвал вахтара эцигунрик къил кутада.

КЪАЛАБУЛУХ КУТВАЗВА

Чи улкведа атмосферадин гьава къвердавай члур жезва. Идакай хабар гайи талукь мониторингдин департаментдин къвалахдарри къейд ийизвайвал, эхиримжи 10 йисан къене Бакуда машинрин къадар артух хьунин нетижа яз, ина гьавадин чиркувал нормадиллай виниз хьанва. Къецепатан улквейрай гьизвай куьгьне машинри гьавадиз генани пара къеци гузва.

Алай вахтунда Сумгаит виридалайни чирклу шегьер яз гьисабзава. Ина гзаф заводар агалнавайди гьукуматдин патай фадлай малуматарнаватлани, абуру гьелени къвалахзава ва гьава къацурзава. Гьава михьдай аваданлухар лагьайтла, куквар хьана арадай акъатнава.

Къил акъуддай ксари Ленкеран виридалайни михь шегьер тирди, ина яшайиш паталди къулай шартлар авайди авунва.

ТИТУЛ КЪАЧУЗ ЖЕДА

Чи республикадин гьар са ватандашдивай къецепатан улквейра гьакьидив дворянвилин титул къачуз жеда. Месела, лорд твар къачун патал Англияда 19500, Шотландияда 22500 доллар пул гун герек я. Шотландияда баронвилин титул генани багъа я - 25500 доллар.

Ирландияда баронвилин твар 17 агъзур доллардив, Италияда маркиз ва герцогвилин титулар 70-90 агъзур доллардив маса къачуз жеда.

Урусатда дворянвилин титулар ужуз я: князь - 12 агъзур евро, граф - 8 агъзур евро, барон - 5,7 агъзур евро.

Дворянвилин титулар гузвай улквейрин талукь идарайри твар къачун патал герек тир документар вугай пуд вацран къене титул тайнарзава.

СИМИН ПАГЪЛИВАНАР

ЧИ АДЕТАР

Зи хияла гьеле аял чъаварилай са дуллагьни адан стха Элим киривгьир бязи вакъийари гел тунва. Симин тир. Абуру санал къвалахиз 12 йис я. Ан- пагъливанрихъ галаз алакьалу тир агъ- жах коллектив Азербайжандай Дагъу- валатар генани пара я. Къакьан гуларал симер кутлунна вилири гьей- абурун винел гьунарар къалурдай пагъливанрал вири гьей- ран жедай. Абуру симинал акъвазна "Лезгинка" дал къуьлдайла пагъ атудай чи.

Мярекат гурлу ийизвайбурукай садни кваса тир. Адан зарафатри межлидин кфетлувал иллаки артухардай. Симин пагъливанрин къугъунриз килигзавайбурун гьил жибинда хьун важиблу тир. Мискибурун вилериз квасади

станда пара машгьур я. Бес идан сеbeb вуч я? Къасума лагъана:

- Гьайиф хьи, Къуба патал чи сенятдиз лайихлудаказ къимет гудай ксар са акъван авач. Дуьз я, мярекатрин вахтунда жемятар пара къватл жеда, чаз гурлу капар ягьиди. Анжах идалди къил хуьз жедач эхир. Симин пагъливанвал къвалах я, анжах гьавайда яргалди къвалахиз жедач. Гьавилай чун Дагъустанда къвалахиз мажбур я. Чна Мегьарамдхуьруьн медениятдин къвалин къвалахдарри хьиз мажиб къачузва. Дагъустандин симин пагъливанрин акъажунра за сад лагъай чка къуна ва агъзурни къве виш доллар премия къачуна. Шумуд йисар я чна Дагъустан машгьур ийиз анжах къулай шартлар хьанайтла, Кцларин твар вилериз сейли ийиз тир.

Мярекат вичин 15 йис тир Виталика ачухарна. Акробатди симинал ийизвай гьерекатриз килигайла вирибурун пагъ атлузвай. Ахпа адан гьевчи стха Сеймура вичин гьунар къалурна. Ам фарфалаг хьиз симинал элкьезвай. Абдуллагьан ва Къасуман симинал "Лезгинка" къуьлуни жемятдин къвачерик звер кутуна. Програмдин виридалайни маракълу чка симинал гьер туклун тир. Къуьнел члехи гьер алай, гьиле хчи чкъл кьунвай Къасум симинал акъахайла жемятдай гьарай акъатна. Гагъ-гагъ гьайиванди юзаз пагъливандиз симинал къекъведай манивал гузвай. Эхирни Къасума симинал гьер туклуна ва "Лезгинка" дал илигна, чилел эвична.

Мярекатдин эхирдалди квасадин зарафатри къватл хьанвайбурун рикл аладарна. Авайвал лугъун хьи, абур къел квай зарафатар тир. "Им гьаклан кваса туш, заслуженный кваса я", - лугъузвай адан юлдашар гьахьлу тир. Ада зарафатрикайни айгьамрикай садан хатурдикни хуклур

гьур вегьедай. И чъавуз жемятар рикляй хуьредай. Бегьем паяр къватла, кефияр къумбар хьайила, квасани симинал акъахдай. Адан гьунардал вири гьейран жедай. Гьам акробат тир кваса, гьамни артист.

Кваса анжах Яран суварин чарасуз лишандай гьисабзавай маса халкъариллай тафаватлу яз лезгийри гьеле дегь чъавара симин пагъливанрин къугъунра квасадикай менфят къачудай. И къугъунар чеб халкъдин суварар тир ва абур къуьд, гад, зул, гатфар талана гьамиша къиле фидай.

Са береда гьар хуьруьхъ вичин симин пагъливанар авай. Гагъ-гагъ чара-чара хуьрерин пагъливанри ва квасайри акъажунардай. Ихьтин мярекатриз къунши хуьрерайни эл къватл жедай. Зуьрне-далдамдалди илигай акъажунар къилиз акъатайла вири элди къуьлдай, шадвилер ийидай. Пагъливанриз хунчаяр гун адет тир. Гуларал шал, бишме, парча кутлундай. Рушари пагъливанриз цуьквер гудай.

Гила чи гзаф адетар хьиз и адетни яваш-яваш арадай акъатзава. Галайвал тийиз квадарзава чна и къегьалвилин адет.

Гьикъван вахт тир чун симин пагъливанрин суракьда аваз. И гьилера Яргун, Кириг ва Лечет хуьрера гьатна чун абурун геле. "Къегьалар" твар алай группа и пуд хуьруьн гадайри арадал гьанвайди чир хьайила хвеша хьана чаз. "Къегьалар" халисан къегьалар тирди гьасятда къатлунна чна. "Куь программидиз килигун чи мурад я" лагъайла абур "Куьн паталди чна къилди концерт гуда", - лагъана жаваб гана. Ахпа "Къевай чун жагъуриз жеда, чавай куь мурад къилиз акъудиз жедачни мегер?" хьлагьна.

Къве йикъалай Рамазан сувар тир. Са гьафте къван ара тагана марфар къвайидалай къулухъ гьаваяр алахнавай. Лечетрин хуьруьн къиле зуьрнейри ягъизвай "Сегьеррин" ван хьайила эл къватл хьана гьаниз. Къунши Киригай ва Яргундайни инсанар атанвай. Ими дуьшубшдин кар тушир. Пагъливанар Къасум ва адан рухваяр Виталикни Сеймур лечетвиар, зуьрнечи Шихнуьдур яргунви, пагъливан Аб-

тийиз, чка атунивай менфят къачузвай.

Чи члехи бубайрин сенят хуьзвай "Къегьалрихъ" галаз мукьувай таниш хьана чун. Къедалди абур Азербайжанда теблиг тахьуни рикл тарна чи. Абурун гьакьиндай телевизиядин каналрай сюжетар гун, газет ва журналрин чинриз макъалаяр акъудун журналистрин буржи я. Анжах и коллективдиз Кцлар райондин регьберрини къайгъударвал къалурун герек я. Жуван вацл жува яцу авуна кланда лагъанай чи бубайри.

С. КЕРИМОВА.

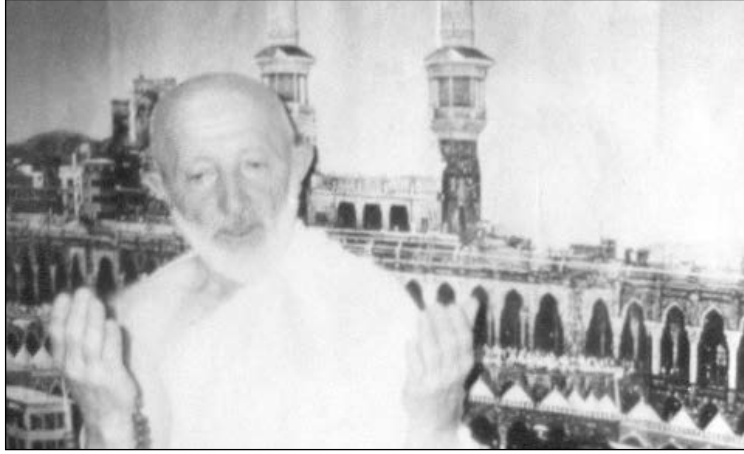
O, ÖVLIYA idi

Xeyirxah və mömün adamları Allah da sevir, bəndələr də. Xalq belə şəxsləri övliya deyə çağırır, sağlığında onlara hörmət edir, ölümündən sonra qəbrini ziyarətə gətirir. Belə övliyalarından biri haqqındadır söhbətim. *"Dünyada beş şey yerini tutarsa xalq rahat yaşayır, tutmazsa əziyyət çəkir: elm, ədalət, səxavət, səbr və həya. Elm alimlərdə, ədalət hakimlərdə, səxavət varılarda, səbr yoxsullarda, həya qız-gəlinlərdə olmalıdır. Elmsiz adam tavansız ev, ədalətsiz hakim susuz arx, səxavətsiz varlı meyvəsiz ağac, səbrsiz yoxsul işıqsız lampa, həyasız qız-gəlin duzsuz təam kimidir"*. Bu müdrik deyimlərin müəllifi Əhməd əfəndi nəinki Qəbələnin, o cümlədən Azərbaycanın tanınmış din xadimlərindən biri idi. Onun bütün həyatı Allahla itaət, islam dininə etiqad, düzlük, halallıq və mənəvi saflıq nümunəsi idi.

Qəlbində islam dininə böyük məhəbbət olan, onun mənəvi dəyərləri ilə öyünən, ömrünü Məhəmməd peyğəmbərin dininin elmi şəkildə öyrənilməsinə və insanlara çatdırılmasına, ürəklərdə islam işığının yandırılmasına həsr edən Əhməd əfəndinin söhbətləri, öyüd və nəsihətləri, müdrik kəlamları, ibrətamiz beytləri onu tanıyanların xatirində yaşayır.

Əhmədov Əhməd Məhəmməd oğlu 1925-ci ildə Qutqaşen (indiki Qəbələ) rayonunun Yüzbaşvan (Severqan) kəndində anadan ol-

muşdur. Əhmədovlar nəslə övliyalı nəsli kimi tanınır. Tikanlı kəndindən 10 km şimalda Pəhlivan yurdu deyilən yerdə Əhməd Əhmədovun babasının adı ilə adlan-

dırılan "Əhməd baba" ziyarətgahı var. Solçuca kəndində isə Əhməd Əhmədovun əmisinin adı ilə bağlı "İbrahim ziyarətgahı" məşhurdur. El həmin ziyarətgahları hörmətlə yad edir, övliyaların ruhuna dualar oxuyur. Əhmədin atası İbrahimov Məhəmməd Əhməd oğlu dövrünün savadlı dindarlarından biri olmuşdur. O, Azərbaycanda Sovet hökuməti qurulana kimi Dandıq, Abrix və Solçuca kəndlərinin imamı olmuş, eyni zamanda mədrəsədə dərs demişdir. Bu nəslin kökü Dağıstanın Axtı rayonunun Yalsuğ kəndindəndir.

Dərin hafizəsi ilə uşaqlıqdan

seçilən Əhməd kənd yeddi illik məktəbini 5 ildə başa vurmuşdur. O, eyni zamanda atası Molla Məhəmməddən də dərs almışdır. 9 yaşında ikən Qurani avazla axu-

ması və onun mənasını dərk etməsi ona kənddə böyük hörmət qazandırmışdı. Tanınmış övliya Molla Baba ilə tez-tez Azərbaycan və Dağıstanın məşhur ziyarətgahlarına gedən Əhmədə bu səyahətlərin böyük təsiri olmuşdur.

Salih Əfəndidən aldığı dərslər isə onun həyat yolunu tam müəyyənləşdirmişdir. O, Salih əfəndidən təkcə islam elminin sirlərini deyil, həmçinin həyat dərslərini də öyrənmişdir. Göyçay ruhanilərinin təklifi və tələbi ilə uzun illər Göyçay məscidinin dini rəhbəri olmuş bu insanın ölümündən qabaq etdiyi nəsihət bir çoxları kimi Əhməd

üçün də həyatın mənasını və hikmətini anlamaqda bir açar olmuşdur. *"Qəbrimin üstünü qaldırma-yın. İnsan abidəsini sağlığında ürəklərdə qoyub gedə bilməmiş-sə, demək yaşamadı. Qəbirlərdən abidələr olmaz. Cəsədlər torpağa tapşırıldıqda insanlığın ruhları qarşısındakı borcu icra edilmiş olur"*, - deyən Salih əfəndinin Əhmədin həyatında böyük rolunu olmuşdur. Öz üzərində də im çalınan Əhməd Əhmədov tezliklə bölgənin adlı-sanlı, nüfuzlu və savadlı dini xadimi kimi tanınmışdır. O, 1982-1992-ci illərdə Göyçaydakı Cümə məscidinin imamı olmuşdur. 1992-ci ildən ömrünün sonuna kimi Ağdaş şəhərindəki Hacı Osman məscidinin imamı və zifəsinə yerinə yetirmişdir.

1994-cü ildə Şeyxülislam Hacı Allahşükür Paşazadənin rəhbərliyi ilə respublikamızın 30 nəfər adlı-sanlı din xadimi Türkiyədə səfərdə olarkən buranın Cümə məscidində Azərbaycan və Türkiyə dindarlarının birgə namazında imam durmaq şərəfi Əhməd əfəndiyə nəşib olmuşdur. 1996-cı ildə Əhməd baba 71 yaşında öz böyük arzusuна çatmış, Məkkədə, həcc ziyarətində olmuşdur.

Göyçay və Ağdaş rayonlarında Əhməd əfəndinin çoxlu tələbələri olmuşdur. Ağdaşlı Kamil əfəndi və Həsən əfəndi öz ustadları ilə həmişə fəxr etmişlər. Onun yetimləri arasında Mikayıl Babaşov, Hafiz Babaşov, Ağasəlim Umudaliyev və başqaları vardır. Tikanlıdan

Məcnun baba, Mıxlıqovaqdan Molla Həsənalı öz müəllimləri haqqında minnətdarlıqla danışırlar. Təkcə Dızaxlı kəndində onun dörd tələbəsi yaşayır: Məmmünəli Babaşov, Məhəmmədəli Osmanov, Məhəmməd Əmiraslanov və Mikayıl Əliyev.

Dörd oğul və iki qız atası olan Əhməd baba öz övladlarını da islam ənənələri ruhunda tərbiyə etmişdir. Oğlanları Məhəmməd, Rəşid, Muxtar və İlqar, qızları Zərifə və Gülsarə öz atalarına layiq ömür sürürlər. İlqar isə dörd dəfə həcc səfərində olmuşdur.

Əhməd babanın şərəfli yolunu davam etdirən nəvəsi Səttar Ağa oğlu Məlikov Türkiyə İlahiyyat Universitetini bitirmişdir. Hazırda o, Şəki İlahiyyat Liseyində dərs deyir. Şərəfli ailə şəcərəsinin ənənələrinə sadiq qalan gənc universitetlərin aspirantı kimi elmi axtarışlarla da məşğuldur. Yəqin ki, ulu babası Məhəmməd əfəndinin və babası Əhməd əfəndinin dillərdə məşhur olan ibrətamiz kəlamlarını və beytlərini toplayıb nəşr etdirmək kimi vacib iş də onun boynuna düşür.

2005-ci ilin sentyabrın 5-də 80 yaşında öz haqq dünyasına qovuşmuş bu dünyanın mömünü və övliyəsi Əhməd əfəndinin işıqlı xatirəsi onu tanıyanların qəlbində həmişəlik yaşayacaqdır.

Şahismayıl Ağamurad oğlu İSMAYILOV, Qəbələ rayonu.

TAHİRCAL KƏNDİNİN TARİXİ HAQQINDA

(Əvvəlki qəzetimizin 20 oktyabr 2005-ci il tarixli sayında.)

Həmin dövr monqolların Azərbaycana hərbi yürüşləri dövrüdür. Kəndimizə monqolların yürüşünü təsdiq edən faktlardan biri Kuş adlı şahədə "Moğol oturan yer" in olmasıdır. Tarixdən məlumdur ki, bu yerlərə istilacılara ordu kimi qoyun sürülərini, at ildirilərini, atarmaq üçün otlaqlar axtaran monqol feodalları gəlirdi. Kuş adlı sahə belə otlaqlardan biri idi. Monqolların istilaları dövründə kəndlərimizdə evlər bir-birinə bitişik tikilmişdi. Evlərin damında çıxış yeri saxlanırdı.

Monqolların hakimiyyəti süquta uğradıqdan sonra Teymurun ordularının, sonra Qaraqoyunluların və Ağqoyunluların bura hücumları başlandı.

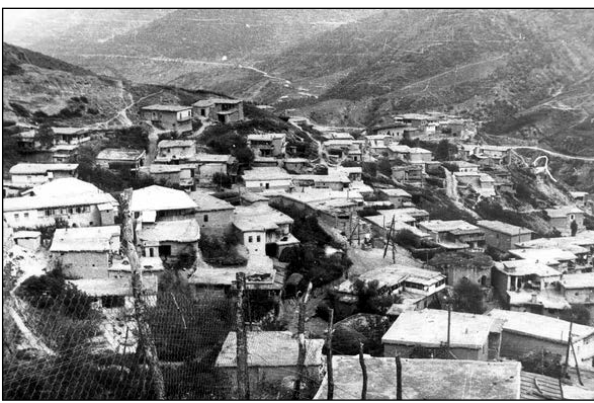
Səfəvilərin hərbi yürüşlərindən Şirvanşahlar dövlətinin ərazisinə daxil olan yaşayış məntəqələrinin əhalisi kimi kəndimizin əhalisi də az əzab çəkmişdir. Səfəvilər imperiyası süqut etdikdən sonra İranda hakimiyyətə ələ keçirmiş Nadir şahın hakimiyyəti dövründə Tahircal daha böyük zülmərin şahidi oldu. Nadir şah 1747-ci ildə öldürüldükdən sonra Azərbaycanın ərazisində 40-a yaxın xırda xanlıqlar meydana gəlir. Onlardan biri Quba xanlığıdır. Həzi Abdullayevin 1957-ci ildə Moskvada nəşr etdirdiyi kitabında göstərilir ki, Qubanın ilk xanı Hüseynəli xan üç yaşından 17 yaşına qədər Tahircalda yaşamışdır. Sonra kəndin ağsaqqalları onu şahin yanına aparmışlar. Hüseynəli xan şahin köməyi ilə ordu yaratmış, Xudat qalmasını, sonra isə Quba şəhərini ələ keçirmiş və oranı xanlığın mərkəzinə çevirmişdir. Hüseynəli xanın ölümündən sonra onun yerinə oğlu Fətəli xan keçmişdir. Fətəli xan Dərbəndin strateji əhəmiyyətini dərk edərək onu təmir etdirmişdir. Fətəli xan Bakı, Şamaxı və Şəki xanlıqlarını özündən asılı vəziyyətə salmışdır. Quba xanlığının gücləndiyini gören Qazi-Qumuq xanı Əmir Həmzə Fətəli xanın qoşunlarının üzərinə hücum edir. 1774-cü ildə Xudat qalasının yaxınlığında yerləşən Gavdişan çölündə vuruşma başlanır. Həmin vuruşmada mayor rütbəsində olan Tamazanın rəhbərliyi altında yüz nəfərdən artıq həmyerlimiz iştirak etmişdir. Tamazan və on üç nəfər həmyerlimiz həmin vuruşmada həlak olur.

Onların cənazələri kəndimizə gətirilmiş və Ruxul kam adlanan sahədə dəfn edilmişdir. Onların qəbirlərini ilk dəfə kəndimizin demircisi Əli aşkar etmişdir.

İkinci Rus-İran müharibəsindən sonra bağlanan Türkmənçay müqaviləsindən sonra Şimali Azərbaycan ərazisi Rusiya imperiyasının müstəmləkəsinə çevrilir və altı əyalətə bölünür. Quba əyalətini Gimbut adlanan komendant idarə etməyə başlayır. Yerli əhalini çapıb tayarır, onlardan ikiqat vergi yığırdılar. Nəticədə Quba əyalətinin kəndliləri 1837-ci ildə komendant üsul-idarəsinin zülmünə qarşı üsyan edirlər. Usyana Xuluq kəndxudası Hacı Məhəmməd rəhbərlik edir. Usyançılar əvvəl Xudat qalasını ələ keçirir, sonra isə Quba şəhərinə daxil olub Gimbutu öldürürlər. Şirvanıdan göndərilən süvari dəstələr üsyanı yatırır. Usyan yatırıldı da çar hökuməti Şimali Azərbaycanda komendant üsul-idarəsinə ləğv etməyə məcbur olur. Bundan sonra Quba əyalətini qubernator tərəfindən təyin edilən reisler idarə etməyə başlayır.

Tahircalı Aran zonası ilə birləşdirən yol əvvəl çayın kənarından keçirdi. Əvvəl çayda su az idi. Sonralar isə iqlimin dəyişməsi ilə əlaqədar çayda suyun səviyyəsi qalxır. Bununla əlaqədar olaraq kəndi aran zonası ilə birləşdirən yeni yolun məsədən çəkilməsi zərurətini meydana çıxır. Bu yolun çəkilməsinə Qarçuğa adlanan şəxs rəhbərlik edir. Kənddən Yuxarı Kalunxurə qədər olan yolu beş il çəkib qurtarırlar. Kəndimizdəki Cümə məscidinin divarındakı daşda göstərilir ki, Razi yolu miladi tarixlə 1813-cü ildə çəkilib qurtarılmışdır.

Bu yolun çəkilişindən xəbər tutan Kürə xanı öz əyanları ilə birlikdə kəndə gəlir. Bu zaman Cümə məscidinin qarşısında çoxlu yaşlı adam oturmışdı. Xan onlardan soruşur ki, həmin yolun çəkilişinə kim rəhbərlik etmişdir. Onların arasında oturan Qarçuğa ayağa durub deyir ki, yolun çəkilişinə mən rəhbərlik etmişəm. Xan öz nöqərinə göndərərək tapşırır ki, çay qırağındakı arabaları gətirsin. O, arabadakı öküzləri kəsdirib ehsan verir.

Kəndimizdə üç məscid tikilmişdi. Bunlardan biri "Cümə məscidi" idi. Bundan başqa iki məhəllə məscidi də var idi. Bunlardan biri orta məhəllədə, ikincisi isə yuxarı məhəllədə idi. Orta məhəllədə yerləşən məscid səkkizkünc formada tikilmişdi. Mütəxəssislərin dediklərinə görə Azərbaycanın ərazisində bu cür məscidlər çox azdır.

XVIII-XIX əsrlərdə Tahircaldan içərisindən bir sıra alimlər və şairlər çıxmışdır. Bunlara misal olaraq Məhəmməd Zərif Əfəndini, Kərim Əfəndini, şairlərdən Əmirəli Tahircallını və Əmiraslan Ganini göstərmək olar. Məhəmməd Zərif Əfəndi hələ VIII əsrdə islam dinini təbliğ etmək üçün keçmiş Sam, indiki Dəməşq şəhərindən gəlmiş "Mollalar" nəslindən idi. 1936-cı ildə Gədəzeyxur kəndinin sakini Qədimov Xüzməhd İmamqulukənd məscidinin damından ərəb dilində yazılmış bir kitabın axırncı hissəsini tapmışdır. Kitab "Ərəb dilinin stilistikası" adlanırdı. Onun müəllifi Məhəmməd Zərif Əfəndi öz qardaşından narazı olduğu üçün rayonumuzun Ləcət kəndinə köçmüşdü. Qocaman kənd sakinlərinin dediklərinə görə o, Quba şəhərində qazilik etmişdir. Kərim əfəndinin kitablarının əqibətində haqqında isə heç bir məlumatım yoxdur.

Şair Əmirəli Tahircallı 1790-cı ildə anadan olmuşdur. İlk təhsilini o, kənd mollaxanasında almışdır. O, Qubada A.Bakıxanovla bir yerdə oxumuşdur. Sonra isə Dağısta-

nın Yuxarı Yaraq kəndində məşhur alim Məhəmməd Yarağı tərəfindən yaradılmış mədrəsədə təhsilini davam etdirmişdir. Kiçik yaşlarından şərəf, ədəbiyyata böyük maraq göstərmiş, şerq poeziyasını mükəmməl öyrənmişdir. Sonra Yaraq mədrəsəsinə müştəd təyin olunmuşdur. O, bu mədrəsənin müəllimləri arasında dərin hörmət qazanmışdır. Buna görə də müəllimi Məhəmməd Yarağı öz qardaşı qızı Məmmünə ona əvəz vermişdir. 1829-cu ildə Əmirəli keçmiş yaraqlı mədrəsə yoldaşları kimi Rusiya hökumətinin siyasətinə qarşı çıxmaqda ittiham edilərək həbs edilir. Sonra isə bir müddət vətəndən uzaqlarda sürgündə yaşamağa məcbur olur. Sürgündə keçirdiyi illər ərzində Rusiyanın ictimai fikri və ədəbiyyatı ilə yaxından tanış olur.

Şair vətənə qayıtdıqdan sonra Kürədə mədrəsə açib müştəddir. Abbasqulu ağa Bakıxanov 1835-ci ildə istefaya çıxdıqdan sonra öz ata yurduna, Qubanın Amsar kəndinə qayıdır. Uzun müddət bir-birindən ayrı düşmüş dostlar yenidən görüşürlər. 1835-ci ildə Əmirəli öz mədrəsəyə yoldaşı və qohumu Abdulla ilə Qubanın Amsar kəndinə A.Bakıxanovun yanına gəlir. A.Bakıxanov onları böyük hörmətlə qarşılayır. Bu görüşdən sonra onların arasında dostluq əlaqələri daha da möhkəmlənir. Bu zaman A.Bakıxanovun rəhbərliyi altında Qubada "Gülüstan" şairlər məclisi təşkil edilir. Bura Dağıstandan çoxlu şair cəlb olunmuşdu. Çar mütəliqəsinin zülm və əsarət ucqarlarında yaşayan xalqların vəziyyətini dözülməz etmişdi. Didişmələrdən, dedilər-dövlətlərdən, yaxa qurtarmaq üçün A.Bakıxanov, Əmirəli və Abdulla səyahətə çıxmağı qərara alırlar. Bu səyahət zamanı onlar "Vadimi - Fatimə"yə çatırlar. Bu zaman A.Bakıxanov və Əmirəli taun xəstəliyindən 1846-cı ildə vəfat edirlər. Abdulla isə dostlarını itirərək geri qayıdır. Şair əmirəli Tahircallının həyatı haqqında məlumatı filoloq alim Məvlud Yarehmədovun "Azərbaycan-Dağıstan mədəni-ədəbi əlaqələri tarixi" kitabından əldə edilmişdir. Şair Əmirəli Tahircallı ləzgi və Azərbaycan dillərində yazıb yaratmışdır.

İkram DÖVLƏTXANOV (Ardı var).

ЧИ ЧКАЙРИН ТІВАРАР АБУР ГЬИКИ ЧИРНА КІАНЗАВА?

(Эвел газетдин 2005-йисан 25-февраль, 26-март, 24-май, 22-июнь, 28-июль, 20-август, 14-сентябрь, 20-октябрь тилитра)

Чи хуьрерин тварара дүшүш жезвай компонентри-кай садни "палас" я. Садбуру лезги члалаз и гаф урус члалай атанвайди я лугьзува ва гьавил-ляй чна урусрин "полоса" гафу-никай "паласа" хьиз менфят кьачузвайди кьалурзава. И кардихъ авсиятда ихьтин веревирдер ийиз жедя. Сад лагьайди, и гаф халкь-динд меце кьве жувреда - "палас" ва "паласа" хьиз гьатнава. Кьвед лагьайди, адет яз, маса члаларай гафар яшайишда цийи затлар, гьерекагар пайда хьайила кьачу-да. Яни маса халкьарин цийи затларихъ галаз чна абурун твар-арни кьачузва. Гьа идалди члала цийи гафар, цийи манаяр ара-

дал кьведа. Пуд лагьайди, чна урусривай "полоса" гаф кьачун-вач. Вучиз лагьайтла чахъ ихьтин мана кьалурдай "зул" гаф ава. Чка атайла чна адан "яргьи члук", "яргьи гьутлук" хьтин синонимрикайни менфят кьачузва. Кьуд лагьайди, лезгий-ри чпин хуьрериз гьамиша лезги тварар гайид я. Дегиш хьанвай тварарни чна вач, масадбуру чпин члаларив кьадайвал дегишарнавайди я. Гьавилляй чи бу-байри цийиз бине кутур хуьруьз "Полоса" хьтин твар гун акьул-ди кьатлундай кар туш.

"Палас" гафунин этимоло-гия чирун патал чи члалан "пал" гафуниз вил вегьен. И гафунихъ кьве мана ава: 1) са низ ятлани ганвай ва я кьилди чара авунвай мулк; 2) тум цанвай чка. Гила са бязи тарихар риклел хкин. Инкьилабдилай вилик урус па-

чагьдин буйругьдалди хуьруьн мулкуникай чара авуна кьилдин варлу лежберриз мулкар гудай. Идакай пачагьдин гьукуматдин метлеб гьахьтин лежберрикай пачагьлугьдиз даях, куьмек же-дай кулакар, хуьруьн девлетлуяр арадал гьун тир. А члавуз кьил-ди чара авунвай ихьтин мулкун-из "пал", гьафвиллин кьадарда "палар" лугьудай. Гуьгьуьнлай палаз кьваллахиз фейибуру ина са кьадар хуьрерни кутунай. Абу-руз палаз фейибуру, цийи хуьруьз Палаз лугьудай. Гунугин падеж-да ишлемишнавай и гафунин эхиримжи сес /з/ гуьгьуьнлай ра-хунра вансуз /с/ сесиналди эвез хьана. Ахпа гафунин эхирдихъ /а/ сесни гилигна. Гьа ик! "пал" гафуникай "палаз", "палас", "па-ласа" гафар арадал атана. Фоль-клорда гафунин пуд жуврени дүшүш жезва. Месела: 1) "Па-

лаз феи кани кьелем, Зи вил ама рекьерал ви"... 2) "Паласда-вай кьембидин тар, Кьушар алаз атлумир яр"... 3) "Дагьларихъай атай шагьвар, Паласада акьваз хьана"...

Микротопоним ва ойконим хьизни и гаф кьве жувреда кьелемдиз кьачунва: "Палас" ва "Паласа". Профессор Р.И.Гьай-дарова "дугун", "ягьв", "гуьне", "кал", "сув", "кьер", "кьеле" ва маса ихьтин гафар хьиз, "пала-са"ни адетдин умуми гаф тирди ва адакай са шумуд гафуникай арадал атанвай микротопонимра геноним хьиз менфят кьачузвай-ди кьейд ийизва. (Килиг: Гьайда-ров Р.И. Введение в лезгинскую ономастику. Махачкала, 1996. ч. 22.). И фикридихъ галаз тамам-вилелди рази хьунухъ мумкин туш. Вучиз лагьайтла са бере-да чи чилерал Палас(а) твар алаз

кьилди хуьрер арадал ата-най. Чешмеира Палас(а) твар алай 6 хуьр дүшүш жезва. Ида-лай гьейри чахъ Агьа Палас, Кьулан Палас, Вили Пала-лас, Чехи Палас, Муьшкьур Па-лас, Гелер Палас хьтин хуьрерни хьанай.

Гьа ик! чи ойконимрихъ кьа-дим тарих авайди ва абур жувре-ба-жувре рекьералди арадал атайди, гьеле чи эрадал кьведал-ди лезгийрихъ шумудни са чехи хуьрерни шегьерар хьайиди, дегь члаварин (чи эрадал кьве-далди V - чи эрадин IV виш йи-сар), юкьван асиррин (V-XV виш йисар) ва XVI-XX асиррин чеш-меира лезгийрин вишералди хуь-реринни шегьерин тварар гьат-навайди асализ кьачуна чавай абурун агдадихъ галай умуми си-ягь туькьуьриз жедя.

ЧИ ХУЬРЕРИН ВА ШЕГЬЕРРИН ТІВАРАР (ДЕГЬ ЧІАВАРИЛАЙ КЬЕДАЛДИ)

Абрух
Аваз
Аванар
Аваран (2 хуьр)
Аваран Кьазма
Аваран хьишлах
Аварануба
Агар
Агьа Арагь
Агьа Архит
Агьа Захит
Агьа Захур
Агьа Кьунт
Агьа Калунхуьр
Агьа Лакар
Агьа Леки
Агьа Макьар
Агьа Манкьулдхуьр
Агьа Палас
Агьа Пел
Агьа Стал (Агьа Кра)
Агьа Пигьиржал
Агьа тала
Агьа Филфили
Агьа хуьр
Агьа Хьартас
Агьа Хьишлах
Агьа Цийихуьр
Агьа Цинитлар
Агьа Ярагь
Агьа Ятахар
Агьабур
Агьавердиуба
Агьарегьимуба
Агьауба
Агьаширинуба
Агьлаб
Агьул
Агьмалуба
Агьмедуба
Азадугьли
Аладаш
Алам (шегьер)
Алан
Алас (шегьер)
Аласпел
Алибег хьишлах
Алибегахуьр
Алидхуьр
Алимамедуба
Алиханпел
Алкьвадар
Алпан (2 хуьр)
Алпан хьишлах
Алпануба
Амиркьам
Амплаш
Амплаш тала
Амсар (2 хуьр)
Амсар Кьазма
Амухъ
Андугь
Андугь тала
Антлар
Арагь
Арзу (3-отд. Кьуба р-н)
Арсугь
Архит
Арц хуьр
Асадахуьр
Асадлхуьр
Аскан пел
Атлухан
Атлухануба
Ахир (шегьер)
Ахир Докьузпара
Ахцегь (шегьер)

Ахцегь Кьазмаяр
Ахцегьпел
Ахцегьуба
Ашар
Ашахуьр
Бабутахуьр
Байрамкьавха
Байуба
Бала Кьлар
Бала Кьлар хьишлах
Барбарахуьр
Барзу
Барлы (2-отделение, Кьуба рай-он)
Бармак (2 хуьр)
Батахуьр
Бахцугь
Баш Лайски
Бегхьишлах
Бедиркеле
Бедугь
Бейлийан
Бекье
Белидж
Берекахуьр
Бехруькьар
Бигер
Бикахуьр
Билбилахуьр
Билбилахуьруьн Кьазмаяр
Билисан (шегьер ва хуьр)
Бугьам
Бугьда тепе
Будугь
Буйнуз
Букьур
Бургьун
Буркихан
Буршагь
Бурши Макьар
Бутахуьр
Бутахуьруьн Кьазмаяр
Бьлх
Вагьабахуьр
Вандам
Варнагь
Вегьне
Вегьряхъ
Векьелар
Венг
Вердиханпел
Вили Калунхуьр
Вили Арагь
Вили Архит
Вили Гуьне
Вили Захит
Вили Захурар
Вили Кьунт
Вили Кьазмаяр
Вили Лакар
Вили Леки
Вили Макьар
Вили Палас
Вили Стал
Вили Пигьиржал
Вили тала
Вили хуьр
Вили Хьартас
Вили Хьишлах
Вили Цийихуьр
Вили Цинит
Вили Чилихьар
Вили Ярагь
Вили Ятахар
Виниуба
Виттихьар
Владимировка (Куьгьне
Куьсет)

Вурвар
Вурвар тала
Гадацлийхуьр
Газард Кьам
Ганар
Гандура
Гарагь
Гаргар (Кьаркьар Келе)
Гаргар (Кьаркьар)
Гаргар майдан (Кьаркьар майдан)
Гаргаруба (Кьаркьаруба)
Гатлахуьр
Гатлунхуьр Гацлахуьр
Гацлапел
Гачалхуьр
Гаяр (2 хуьр)
Гдум (Гыткым)
Гдунг
Гез
Гел
Гелавар
Гелагь
Гелан
Гелда (шегьер)
Геле яйлах
Гелез
Гелел
Гелен (4 хуьр)
Гелен Кьунт
Геленпел
Геленхуьр
Гелер
Гелер Палас
Гелмец
Гелтехъ
Гелхен
Гелягь
Гензе
Герей
Герей хьишлах
Герейханов
Герелпел
Герен
Герсел
Гилгил
Гили
Гилиг
Гилис
Гилиспел
Гилияр
Гирведхуьр
Гияр (шегьер)
Грар
Гунтлар (2 хуьр)
Гурсан (шегьер ва хуьр)
Гурсулу
Гуьндуьгар
Гуьндуьзкеле
Гуьне (8 хуьр)
Гуьнепел
Гуьртле
Гуьрш хуьр
Гуьвечи Дегьне
Гуьвечи Силибир
Гуьвечи тала
Гуьгье
Гуьнер
Гуьнерчай
Гуьпцегь
Гуьтегь
Гуьгьам
Гуьгьарук
Гуьрам
Гуьрум
Гуьтана хуьр
Гуьгьвез
Гуьлягьдпел
Гуьшшен
Гуьбибуьр
Гуьджалахуьр

Гьажи Кьазма
Гьажигьетемли
Гьажимамедуба
Гьажихуьр
Гьамишхуьр
Гьанар
Гьапут (2 хуьр)
Гьасадхуьр
Гьасана хуьр
Гьасанкеле (2 хуьр)
Гьасануба
Гьатем хьишлах
Гьатемуба
Гьачатала
Гьезерхуьр
Гьезре
Гьезреуба
Гьерек
Гьил
Гьил заводдин хуьр
Гьил хьишлах
Гьилуба
Гьов
Гьсун
Дабур
Дабур хьишлах
Давдакьан
Давлатан хуьр
Давудуба
Дагьар (6 хуьр)
Дадьхуьр
Данахьар
Дардархуьр
Даркьлуш
Даркьлуш кьазмаяр
Дасхуьр
Даутахуьр
Даштицур
Девела (гилан Дедели)
Дегьне
Демирар
Дерекьазма
Джуьгьел
Дивахуьр
Дигагь (Лезги Дигагь)
Дигагь Кьазмаяр
Дигагь хьишлах
Дигагьуба
Дизахлы
Докьузпарадин Макьар
Друштул
Дувар
Дулдух
Дуружа
Дутлхуьр
Дуцлахуьр
Дуьгуьр
Дуьз хьишлах
Еленовка
Еникент
Енилик
Еркер
Ерцел
Жангь (Истису)
Жанидхуьр
Жек
Жигьжигь
Жигьит
Загьар
Зардаб
Захит
Захур
Зиза
Зилдагь
Зинданмуругь
Зинданмуругь хьишлах
Зиригь
Зутаргь
Зуьграбахуьр
Йвигар

Игьир
Идрисуба
Илису
Илисухуьр
Ирид
Искендеранпел
Испик (Спик, 2 хуьр)
Ихрек
Ичла
Ичегь
Ичин
Йаргу (шегьер)
Какал
Кал
Калапад
Калахуьр
Калук
Калунхуьр
Камарван (Кьемерван)
Камархуьр (2 хуьр)
Камахъ
Карцар
Кас
Касаван
Касан (шегьер)
Касахуьр
Касуба
Кашанхуьр
Квард
Квардал (Куьре)
Кекенхуьр
Келбенд
Келентеруба
Кемеч
Керимуба
Керимханар
Керимхуьр
Кефахуьр
Кешхуьр
Кипижа (Куьпчал)
Кириг
Кирк
Кис
Кичер
Кичан
Кирс
Кра (Куьре, шегьер)
Крар
Кркар
Кркун
Кузун
Кузун хьишлах
Кузунуба
Кукваз
Кулар
Кумухъ (2 хуьр)
Кунгьур
Курд келе
Курдул
Куркьурхуьр
Куркар
Куркун
Куркунуба
Курхуьр (Куьрхуьр)
Кутул
Кутул
Куцун
Кучумахуьр
Кучун
Кучун кьазмаяр
Куьгьне Худат
Куьгьне Худат Кьазмаяр
Куьгьне Худатуба
Куьлехьар
Куьнцал

М. МЕЛИКМАМЕДОВ.
(Гуьгь ама).

ZƏHMƏTKƏŞ ALİM

1935-ci ilin noyabrın 5-də Qusarın səfali gushələrindən biri olan Zuxul kəndində, mühəssib Sultanmuradın ailəsində ilk oğlan uşağı dünyaya gəldi. Qohum-əqrəbənin məsləhəti ilə ona Muradağa - muradların, arzuların, diləklərin ağası adını qoydular.

Tahircal kənd orta məktəbini bitirən gənc 1954-cü ildə Azərbaycan Politeknik İnstitutunun hidromeliyoriya fakültəsinə daxil olur və hidromeliyoriya işlərinin mexanikləşdirilməsi ixtisası üzrə buranı başa vurur.

Təyinatla Şərqi Qazaxıstan vilayətinin Uralsk şəhərinə göndərilən M.Muradağayev buradakı avtonəqliyyat idarəsində maşınların istismarı üzrə mexanik vəzifəsində çalışmışdır. 1961-ci ildə o, Bakıya qayıtmış və Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Hidrotexnika və Meliorasiya institutunda fəaliyyətə başlamışdır. Həmin ildə o, suvarılan sahələrdə su rejiminin tənzimlənməsini təmin etmək üçün sahələri hamarlayan maşını (RT-4A) ilk dəfə respublikanın müxtəlif rayonlarında sınaqdan keçirmişdir. Sonra torpaqları duzdan təmizləməkdən ötrü KZU-0,3 maşınıni təkmilləşdirib süni yağış yağdırən DM-80 maşınıni Abşeron mexaniki suvarma təcrübə stansiyasında təcrübədən keçirmiş, kənd təsərrüfatı bitkilərinin suvarılmasının mexanikləşdirilməsi üçün AŞN-150A markalı qurğunun istehsalata təbii sahəsində elmi işlər aparmışdır.

1962-ci ildə o, institutun (AzETHvMi) aspiranturasına daxil olmuş və 1969-cu ildə Moskvada Umumittifaq Elmi-Tədqiqat Hidrotexnika və Meliorasiya institutunda dissertasiya müdafiə edərək texnika elmləri namizədi elmi dərəcəsi almışdır.

M. Muradağayev ağır mineral qruntlarda ensiz xəndək qazan və dren düzen maşınların nəzəri əsaslarını ilk dəfə olaraq işləyib hazırlamış və bu cür xəndək qazan qurğu yaratmışdır. Həmin qurğu istehsalata geniş tətbiq olunmaq üçün layihə, tikinti və elmi-tədqiqat institutlarına tövsiyyə olunmuşdur. O, ensiz xəndəkli drenlər tikmək üçün texnologiyası prosesləri tam mexanikləşdirməyə imkan verən EŞ-4M markalı kombayn yaradıb sınaqdan keçirmiş və bunun üçün müəlliflik şəhadətnaməsi almışdır.

Həmin kombayn 1973-cü ildə SSRİ Xalq Təsərrüfatı Nailiyyətləri Sərgisində nümayiş etdirilmiş və bürünc medala layiq görülmüşdür.

1973-1980-ci illərdə o, Azərbaycanda suvarma, kollektor-drenaj sistemlərinin təmirində istifadə olunan maşın və mexanizmlərə olan tələbat normativlərini işləyib hazırlamış və tövsiyyələr vermişdir.

1976-cı ildə SSRİ Meliorasiya Nazirliyinin tapşırığı ilə "Soyuzvodproyekt", Umumittifaq İstehsalat-Layihə Birliyi, Orta Asiya ETİ, Umumittifaq və Ukrayna ETİ-ləri və başqa institutlarla birlikdə boru-süzüqçələrin hazırlanma texnologiyasına və onların suvarılan sahələrdə tətbiqinə dair vəsait hazırlamışdır.

1976-1984-cü illərdə SSRİ Dövlət Elm və Texnika Komitəsinin tapşırığı ilə M.Muradağayev Azərbaycanda ilk dəfə olaraq diametri 1200 mm-ə qədər olan borularda qapalı kollektor tikmək texnologiyası və tikintinin təşkili problemi üzərində işləməyə başlamış, həmin problemin riyazi modellərini təklif etmişdir. Meliorasiya işlərinin kompleks mexanikləşdirilməsi üçün 2000-ci ilə qədər perspektiv maşınların seçilməsi üzrə proqnozlaşdırma aparmış və tövsiyyələr vermişdir. Aparılmış elmi-tədqiqat işlərinin nəticələrinin istehsalata tətbiqindən milyonlarla rubl mənfəət əldə edilmişdir.

O, dəfələrlə Azərbaycanda, Rusiyada, Ukraynada, Pribaltikada, Orta Asiya respublikalarında keçirilmiş elmi konfranslarda məruzələrlə çıxış etmişdir. 1975-ci ildən Az ETH və Mi-nun böyük və ixtisas elmi şurasının üzvü, institutun suvarma, hidrotexnika və mexanikləşdirmə şöbələrinin birləşmiş

metodik şurasının sədri olmuşdur.

M.Muradağayev onlarla elmlər namizədi yetişdirmişdir. Onun yetirmələrindən iki nəfərin elmi işi Azərbaycan LKGI mükafatına layiq görülmüşdür.

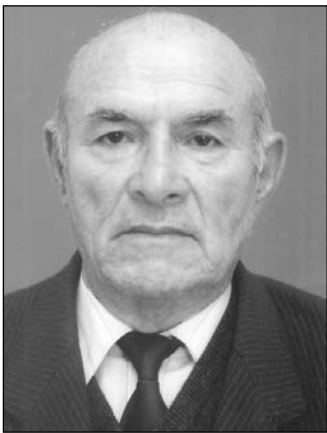
Institutun ictimai həyatında yaxından iştirak edən alim institut partiya bürosunun üzvü, uzun müddət institut həmkarlar təşkilatının sədri olmuşdur. 74 elmi əsərin, iki dərslinin, 7 metodik göstərişin və 5 maşının müəllifidir.

1984-cü ildən Azərbaycan İnşaat-Mühəndisləri (indiki Azərbaycan Memarlıq və İnşaat) Universitetinin "İnşaat, yol və meliorasiya maşınları" kafedrasında dosent vəzifəsində çalışır. Respublikamızın ictimai və siyasi həyatında yaxından iştirak edən Muradağa Muradağayev 1990-cı ildən Azərbaycan Mədəniyyət fondunun nəzdində yaradılmış "Dağıstan" Mədəniyyət Cəmiyyətində ləzgi bilməsinə rəhbərlik edir. 1992-ci ildən "Samur" Ləzgi Milli Mərkəzi sədrinin birinci müavini, 2001-ci ildən işə həmin təşkilatın sədri vəzifəsini yerinə yetirir. 2003-cü ildə Respublika Mədəniyyət Nazirliyində yaradılmış ictimai şuranın üzvü, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının nəzdində İnsan hüquqlarını müdafiə institutunun ictimai şurasının üzvüdür.

Xeyirxah insan, zəhmətkeş alim, səmimi dost, qayğıkeş həyat yoldaşı, mehriban ata və baba olan Muradağa Muradağayevi 70 illik yubileyi münasibətilə təbrik edir, ona uzun ömür, can sağlığı və yaradıcılıq uğurları arzulayırıq.

Bəybala ƏLƏSGƏROV,
Beynəlxalq Nobel
Informasiya Mərkəzinin həqiqi üzvü.

XOŞ SÖZLƏRƏ LAYIQ İNSAN

Uzun müddət Qusar rayonunda maarif sahəsində, rəhbər partiya və dövlət orqanlarında məsul vəzifələrdə işləmiş Əmirrət Novruzovun bu ilin dekabr ayının 5-də 70 yaşı tamam olur. Əmirrət müəllim 1935-ci ildə Qusar rayonunun Ləcət kəndində anadan olmuşdur. Onun uşaqlıq illəri Böyük Vətən müharibəsi dövrünə təsadüf etmişdir. Atası Əlimət müharibədə həlak olmuşdur. Anası Nazpərinin himayəsində böyüyən uşağın bir də Əmirrət olub. O, 1954-cü ildə Quba Pedaqoji Texnikumunu, 1959-cu ildə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun fizika və istehsalatın əsasları fakültəsini bitirmişdir.

Pirəl kənd, sonra işə Samur qəsəbə məktəbində müəllim işləmişdir. 1965-ci il

də Qusar Rayon Partiya Komitəsinə təlimatçı vəzifəsinə irəli çəkilmişdir. 1969-1971-ci illərdə Azərbaycan KP MK yanında Ali Partiya Məktəbini bitirmişdir. Bir il "Qızıl Qusar" qəzetinin redaktor müavini işləyən Əmirrət müəllim 1973-cü ildə Qusar Rayon Xalq Nəzarəti Komitəsinin sədri vəzifəsinə təyin olunmuşdur. O, 15 il bu vəzifədə çalışmış, özünün təşkilatçılıq qabiliyyəti və işgüzarlığı ilə seçilmiş, rayonda mövcud olan neqativ hallara qarşı prinsipiallıqla mübarizə aparmışdır. Həmin illərdə o, SSRİ və Respublika Xalq Nəzarəti Komitələrinin fəxri fərmanları ilə təltif edilmişdir. O, uzun müddət Qusar Rayon Partiya Komitəsinin büro üzvü, rayon sovetinin deputatı olmuşdur. Hazırda təqaüddədir.

Əmirrət müəllim beş övlad böyüdüb tərbiyə etmişdir. Onlardan ikisinin ali, üçünün isə orta ixtisas təhsili vardır. Ahıl çağına baxmayaraq, boş-bekar qalmır, övladlarına kömək edir, nəvələrinin tərbiyəsi ilə məşğul olur. Eyni zamanda o, ləzgi ziyalıların sevimli qəzeti olan "Samur" qəzetində, Mahaçqalada çıxan "Ləzgi qəzetində" məqalə və krossvordlarla çıxış edir.

Əmirrət müəllimi 70 illik yubileyi münasibətilə ürkəndən təbrik edir, ona möhkəm cansağlığı, uzun ömür və yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

Məmmədəğa SƏRDAROV,
Elmi işçi, Azərbaycan
Jurnalistlər Birliyinin üzvü.

Cavanlıqda pul qazan,
qocalıqda - qur qazan.
Azərbaycan atalar sözü.

LAQEYD MÜNASİBƏT NƏ VAXTA KİMİ DAVAM EDƏCƏK?

Ana dilim - ləzgi dili ilə bağlı məqaləyə belə sərlövhə seçməyim təsadüfi deyil. Bu sualın cavabını uzun illərdir axtarıram. Demokratiya ab-havasının ləzgi dilinə münasibətin yaxşılaşmasına təsir göstərəcəyi ümidi ilə yaşasaq da, gözələdiyimizin əksinə olur. "Samur" qəzetinin 20 oktyabr 2005-ci il tarixli sayında dərc edilmiş "Ləzgi dilində dərsliklər çatışmır. Belə hal nə vaxta kimi davam edəcək?" sərlövhəli məqaləni oxuyandan sonra zənnimdə yanılmadığım bir daha yəqin etdim. Nəhayət, Qusara sonuncu səfərim zamanı ləzgi dilinin tədrisində laqeyd münasibətin davam etdiyinin şahidi oldum.

Ulu əjdadlarımızın məskəni Qafqaz çox dilli xalqlar diyarıdır. Onlardan biri də qədim dili, tarixi və mədəniyyəti ilə seçilən, köklü-köməclə, aborigen xalqlardan sayılan ləzgi xalqıdır. Guya yüzlərlə xalqı çər zülmindən qurtarıb, onlara azadlıq, bərabərlik, xoşbəxtlik, səadət, firavan həyat bəxş etmiş Sovet dövləti (əslində Qırmızı İmperiya) 1936-cı ildə Azərbaycanda yaşayan ləzgilərin ana dili məktəblərini bağladı. Ana dilində yazıb oxumaq ləzgilərə yasaq olundu. Dərsliklər yandırıldı. Bunun nə üçün edildiyini yaxşı dərk edənlər içəridən qovrulma-qovrulma qaldılar. Cingirirni çıxaran yerində güllələnilər və ya qolu zəncirli, ayağı qandallı Sibirə - ölüm düşərgələrinə yolladılar.

Aradan illər keçdi. Bir gün ləzgi xalqının qeyrətli və cəsarətli oğlu şair Zabit Rizvanovla tanış oldum. Onun söhbətləri məni ayıltı. Bu, o zaman idi ki, mən artıq Azərbaycan şairi kimi SSRİ Yazıçılar İttifaqının üzvü olmuşdum. Onda Sovetlər İttifaqına başı az-çox demokratiya həvali Nikita Xruşşov rəhbərlik edirdi. Totalitar rejimin sovet adamlarının üreyində yaratdığı qorxu-hürkü yavaş-yavaş söngiməyə başlamışdı. Onda, 1962-ci ilin noyabr ayında Zabit Rizvanovla Bayram Səlimov Bakıya gəlib məni tapdılar. Ana dilimizi təzadən ayağa qaldırmaq məqsədilə, ölümü gözümün altına alıb, son ümid-qahimuz olan Moskvaya, Mərkəzi Komitəyə getdik. Amma bir dəfə yox, bir neçə dəfə. Nəhayət, 1964-cü ildə Qusar rayonunun məktəblərində ləzgi dilini bir fənn kimi dərs cədvəllərinə saldırmağa nail olduq. Lakin bir sıra çətinliklərlə üzləşdik.

VACİB MƏSƏLƏ

Bircisi, rayonun birinci şəxsi bizi dəstəkləyən müəllimləri işdən azad etdi. İkincisi, bu əzəzlilik və özbaşınalıq başqalarına da öz təsirini göstərdi. Azərbaycan və rus dillərində təhsil almış, bəzi müəllimlər üzə dirəndilər: "Biz ləzgi dilinin qrammatikasını bilmədiyimizə görə bu fənni tədris edə bilmirik". Bu, öz ana dilini əsrilərlə nağıllarda, rəvayətlərdə, əfsanələrdə, bayatılarda, dastanlarda, xalq mahnılarında, həm də adi danışq dilində yaşatmış, nəsilərdən nəsilərə ötürmüş qədim bir xalqın tarixdə görünməmiş faciəsi idi. Bəs nə etməli? Şairlər vaxt itirmədən rayonun kəndlərinə üz tutdular. Məktəblərdə müəllimlərlə, şagirdlərlə görüşlər keçirdilər, ağsaqqallarla söhbətlər apardılar. Məktəblilərə, onların valideynlərinə ləzgi poeziyasının klassikləri Yetim Eminin, Stal Süleymanın, Xürük Tahirin şerlərini oxudular, ana dilinin şirin-şəkərliyi döndə-döndə dadızdirdilər. Onda ləzgi ruhunu tam itirməmiş bəzi müəllimlər köməyə gəldilər. Amma onlar təzyiqlərə məruz qaldılar. Məktəblərdə ləzgi dili fənni yenə başlı-başına buraxıldı.

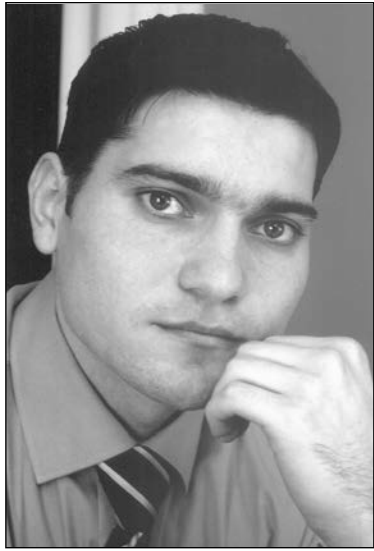
Nəhayət, Qırmızı İmperiya dağıldı. Başqa respublikalar kimi, Azərbaycan da müstəqil dövlət oldu. Bu dövlətin ikinci prezidenti Əbülfəz Elçibəy məmləkətdə yaşayan azsaylı xalqların, o cümlədən də ləzgilərin dilini, mədəniyyətini qoruyub saxlamaq və daha da inkişaf etdirmək haqqında fərman imzaladı. Onda sevincimdən uçmağa qanadım olmadı. Fikirləşdim ki, rayonumuzun məktəblərində ləzgi dili yüksək səviyyədə tədris olunacaq. Zirvələri bulud yaran Şah dağının, Şalbuş dağın ətəklərindən hələ də ayaq izləri silinməmiş qəhrəman Şarvilinin xələfləri dövlət dili ilə yanaşı öz ana dilini və ədəbiyyatını da öyrənəcəkdir. Amma sən saydığını say...

Yeri gəlmişkən onu da deyim ki, 1993-cü ilin yanvar ayının 1-dən Azərbaycan dövlət radiosunda ləzgi verilişləri redaksiyasına rəhbərlik edirəm. Bu yaxınlarda iş yoldaşım, jurnalist Əyyar Cəfərovla Qusara getmişdim. Əsas məqsədim, prezidentin fərmanından sonrakı illərdə, məktəblərdə ləzgi dili fənninə necə münasibət bəsləndiyini öyrənmək idi. Rayon təhsil şöbəsinin müdiri

Kamran müəllim bizi gülürüz, sevincək qarşıladı. Özünün müdir vəzifəsinə təzə təyin olunduğunu bildirdi. Xoş-beşdən sonra gəldim mətləbin üstünə. Yan otaqdan kimi-sə çağıraraq tapşırıq verdi. O da heç yarımlı saat keçməmiş "Qusar rayonunun ümumtəhsil məktəblərində ləzgi dilinin tədrisi vəziyyəti və mövcud çatışmazlıqlar haqqında" başlıqlı məlumatı mənə təqdim etdi. Ondən bir neçə sətri olduğu kimi təqdim edirəm: "Qusar rayonunun 90 ümumtəhsil məktəbindən 87-də həftədə 2 saat ləzgi dili fənni tədris olunur..." "M.Ə.Sabir adına pedaqoji kollecin Qusar filialında ləzgi dili müəllimləri hazırlanır. Hal-hazırda rayon məktəblərində 100 nəfərdən artıq ləzgi dili müəllimi çalışır..." "2-ci sinif üçün tərtib olunmuş dərs vəsaiti tələblərə cavab vermir, ev tapşırıqları çox bəsit tərtib olunub, həcmi azdır..." "Neçə illər qabaq Dağıstan respublikasından gətirilmiş dərsliklər köhnəliyindən artıq istifadəyə yararsız vəziyyətə düşüb. Bəzi məktəblərdə hər sinifdə yalnız bir kitab var... Metodik vəsaitlər azdır..." "Tədris proqramları da müasir dövrlə ayaqlaşmır. Ideoloji zəmində yazılmış, kolxoz quruluşunu tərifləyən dərsliklərə uyğun tərtib olunan bu proqramlar müəllimin yaradıcı fəaliyyəti üçün heç bir imkan yaratmır..." "Rabitəli nitq üçün nəzərdə tutulan saatlar azdır. Təhsil şöbəsində ləzgi dili üzrə metodist yoxdur..." "Həm dərsliklərin, həm də proqramların təcili dəyişdirilməsinə zərurət yaranmışdır..." "Məktəblərdə bu fənnin tədrisində də müəyyən nöqsanlar mövcuddur. Bəzi məktəb rəhbərləri öz doğma dilinə ögey münasibət bəsləyir. Bu fənnin tədrisi dilə heç bir əlaqəsi olmayan əmək, riyaziyyat müəllimlərinə tapşırıqlar..."

Rayon təhsil şöbəsinin öz işini bilən, ona vicdanla yanaşan, məktəblərlə sıx əlaqəsi olan bir əməkdaşının əli ilə yazılmış bu sətirlər bir daha açıq-aydın göstərir ki, vəziyyət nə yerdədir. Azərbaycan respublikasının təhsil naziri Misir Mərdanovla bir sualım var: Qədim bir xalqın yarıllığını hiyf edən, onun milli varlığını, mənəvi aləminin ifadəsi, ruhu və vicdanı olan bir dilə - ləzgi dilinə laqeyd münasibət nə vaxta kimi davam edəcək?

Kələntər KƏLƏNTƏRLİ,
şair.

СОЛЬНЫЙ КОНЦЕРТ МОЛОДОГО МУЗЫКАНТА

25 ноября в 19⁰⁰ в Cahellhouse (Дом Капеллы) города Баку состоится вечер классической музыки. Перед зрителями выступит лауреат республиканских конкурсов, выпускник Бакинской Музыкальной Академии Заур Мусаев. У поклонников таланта Заура Мусаева будет возможность поближе познакомиться с его творчеством.

Это второй сольный концерт молодого музыканта. Он исполнит на кларнете "Концертино" К.М. Ве-

бера, II и III части "Сонаты" Ф. Пуленка, "Соло" Б. Ковача, "Павану" М. Равеля, фантазию на темы оперы "Риголетто" Дж. Верди. На фортепьяно ему будет аккомпанировать Ирада Алиева.

В концерте также примет участие студент IV курса БМА Вагиф Бабаев. Он на скрипке исполнит "Старую Вену" Л. Годовского.

Аккомпанировать ему будет студентка IV курса БМА Нигяр Джавадова.

ИНСТРУКЦИЯ ДЛЯ НАШЕЙ ЖИЗНИ

- Давайте людям больше, чем они ожидают. И делайте это радостно.
- Помните три принципа: уважайте себя; уважайте других; отвечайте за все ваши поступки.
- Не верьте всему, что слышите, тратьте все, что имеете, спите, сколько хотите.
- Когда вы говорите: "Я тебя люблю" - говорите правду!
- Когда вы говорите: "Я сожалею", смотрите человеку в глаза.
- Никогда не смеитесь над чужими снами и мечтами.
- Верьте в любовь с первого взгляда. Любите глубоко и страстно. Быть может, это вас ранит, но таков единственный способ прожить жизнь полностью.
- Не судите о людях по их родственникам.
- Говорите медленно, но думайте быстро.
- Когда вам задают вопрос, с которого вы не хотите отвечать, с

- улыбкой спросите: "Почему вы хотите знать?".
- Позвоните маме.
- Когда вы проигрываете, не упускайте урок.
- Не позволяйте маленькому спору разрушить большую дружбу.
- Когда вы понимаете, что сделали ошибку, немедленно пострайтесь ее исправить.
- Улыбайтесь, отвечая на телефонный звонок. Тот, кто звонит, почувствует это по вашему голосу.
- Проводите некоторое время в одиночестве.
- Будьте открыты для новых идей, но не забывайте о собственных взглядах.
- Помните, что иногда молчание - лучший ответ.
- Читайте больше книг и меньше смотрите ТВ.
- Живите хорошей, достойной жизнью. Позже, когда вы станете старше и оглянетесь назад, вы смо-

- жете вновь порадоваться этому.
- Атмосфера любви в вашем доме так важна! Сделайте все, что вы можете, чтобы создать спокойный, гармоничный дом.
- В спорах с любимыми имейте дело с текущей ситуацией. Не припоминайте прошлое.
- Читайте между строк.
- Будьте нежны с Землей.
- Не вмешивайтесь в чужие дела.
- Раз в год отправляйтесь туда, где вы не бывали.
- Если вы сделаете большие деньги, употребите их на помощь другим, пока вы живете. Таково величайшее удовлетворение от богатства.
- Помните, что не получить желаемого - это иногда и есть везение. Учитесь правилам и некоторые - нарушайте.
- Оценивайте свой успех по тому, чем вам пришлось пожертвовать, чтобы добиться его.

ПИСЬМО В РЕДАКЦИЮ

ЗАМЕЧАТЕЛЬНЫЙ ФИЛЬМ

Уважаемый "Самур"! Мне довелось посмотреть музыкально-документальный фильм "Мой родной край". Пишу вам не с целью оценки фильма, с точки зрения литературной критики, а просто как зритель, получивший огромное моральное и эстетическое удовольствие от увиденного.

Наверное, каждому взрослому человеку дороги воспоминания, связанные с неповторимой порой жизни - детством.

Быть может это звучит странно, но я хочу поблагодарить вас за то, что "вернули" мне детство. Передо мной предстала живая картина из прошлого... Наш сад. Яркие лучи солнца, пробивающиеся сквозь ветви яблонь, пестрый "ковер" полевых цветов, тихое журчание ручейка, щебет птиц.

Как любила я подолгу стоять на вершине холма и восторженно смотреть вдаль, где взору открывалась чудная картина родной природы.

Седые вершины гор,

окутанные белыми облаками, казавшиеся мне такими далекими, и в то же время - близкими.

Как я впервые увидела настоящего горного орла, гордо парящего высоко в небе...

В фильме прозвучали замечательные лезгинские песни. Лирико-философское повествование во вступительной части фильма, на мой взгляд, наводит зрителя на размышления, на восприятие фильма не только как музыкального, но и как фильма с глубоким внутренним содержанием, воспитывающего в нас такие безусловные важные качества, как любовь к родной земле, ее национальной культуре, истории, родному языку.

Хочу пожелать автору фильма Седагет Керимовой здоровья, счастья, неиссякаемого поэтического вдохновения, реализации ее дальнейших творческих планов.

С уважением:

Марина ЭМИРСУЛТАНОВА.
Дагестан, г. Дербент.

НОВОСТИ НА ВСЕ ГОЛОСА

"ИСКУССТВО" ГОТОВИТСЯ К ВЫХОДУ В ЭФИР

В следующем году в Азербайджане планируется открытие нового телеканала под названием "Искусство". Канал будет действовать при киностудии "Азербайджанфильм". Работа над созданием нового канала стартует сразу после того, как на "Азербайджанфильме" завершится ремонт. Отметим, что "Инджеснет" будет посвящен исключительно культуре Азербайджана и охватит различные передачи об искусстве, в том числе по истории национального кино, а также показ отечественных фильмов.

ЕВРОПА ИЩЕТ ЗАМЕНУ НЕФТИ

Председатель совета министров Италии Сильвио Берлускони заявил, что возобновление развития атомной энергетики может стать для Европы решением проблемы дорогой нефти. Берлускони также призвал руководство Евросоюза убедить граждан в необходимости строительства новых атомных электростанций.

Все АЭС в Италии были закрыты по итогам референдума, проведенного после Чернобыльской аварии, сообщает ИА "Росбалт". Решения о прекращении строительства новых и постепенном закрытии всех имеющихся АЭС были приняты также в Швеции и Германии, однако в последнее время на фоне растущих цен на нефть правительства ряда стран заявляют о необходимости развития атомной энергетики.

ЖИРНАЯ ПИЩА ПОЛЕЗНА?!

Согласно результатам недавнего исследования, богатая жирами пища предохраняет желудок и кишечник от воспалительных процессов. А те, кто увлекается слишком строгими диетами или голоданием, повышают риск потенциально опасных для жизни осложнений.

Регулярное нормальное питание, говорят врачи, особенно с употреблением насыщенных жиров продуктов, стимулирует в малой кишке выработку гормонов, оказывающих на ткани успокаивающее воздействие.

МОЛИТЬСЯ ПОЛЕЗНО ДЛЯ ЗДОРОВЬЯ

- утверждают американские ученые. По мнению исследователей, особенно это заметно у людей с повышенным кровяным давлением и диабетиков: даже за несколько минут молитвы снижается уровень холестерина в крови, а также нормализуются обменные процессы.

- Исследования проводились совместно с отделением кардиологии одного из госпиталей: ученые пригласили священников помолиться за пациентов, страдающих различными сердечными недугами. И были потрясены результатами: благодаря молитвам темпы выздоровления многих пациентов увеличились почти в два раза.

ДЕСЯТАЯ ПЛАНЕТА ОБРЕЛА СПУТНИК

Группа американских астрономов под руководством Майкла Брауна, утверждающая, что им удалось открыть десятую планету Солнечной системы, Зену, сообщила о новом открытии. Вокруг Зены вращается малое небесное тело диаметром 248 км. Обнаруженный спутник получил название Габриэлла. Дискуссии о статусе Зены между тем продолжаются. Большинство астрономов склонны считать ее планетой, поскольку ее диаметр всего 2700 км. Открывшие же ее астрономы замечают, что "в таком случае должен быть пересмотрен и статус Плутона, поскольку он всего 2290 км в диаметре".

МЕСТО, ГДЕ РОДИЛСЯ КАРТОФЕЛЬ

Проанализировав маркеры ДНК почти 360 диких и культурных разновидностей картофеля, Дэвид Спунер из Университета Висконсина в Мэдисоне (США) пришел к выводу, что родиной этого растения было южное Перу. Населявшие его земледельцы начали культивировать картофель более 7 тысяч лет назад. Именно в этом регионе картофель попался на глаза испанским конкви-

стадорам, которые около 1570 года и завезли его в Европу. Позднее британские колонисты стали выращивать его и в Северной Америке.

ПРИЧИНА ГЛОБАЛЬНОГО ПОТЕПЛЕНИЯ

Специалисты NASA обвинили правительство Бразилии в браконьерской вырубке лесов. К таким сенсационным выводам они пришли, проанализировав фотографии сверхвысокого разрешения, полученные с нового спутника. По их мнению, масштабы вырубки леса в районе Амазонии носят угрожающий характер. В период с 1999 по 2002 год с лица Земли исчезло на несколько тысяч квадратных километров заповедных лесов больше, чем считалось ранее. В результате этого в атмосферу попало на 25% больше углекислого газа, что могло подхлестнуть глобальное потепление.

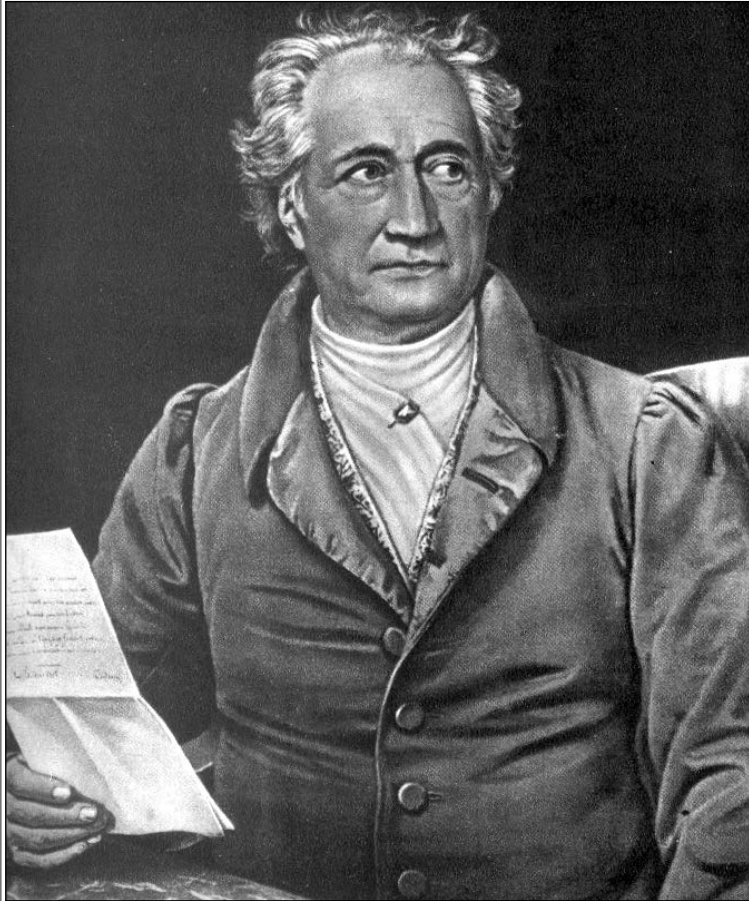
"ПАРОВОЗ" С ХОБОТОМ

Индийские рабочие слоны владеют разными специальностями. На ряде железнодорожных станций они заменяют маневровые локомотивы: перетаскивают вагоны с одной ветки на другую, помогают формировать составы. Труд этих гигантов намного дешевле затрат на работу машин (учитывая рост цен на топливо). Для того, чтобы обучить слонов этой профессии, для них были созданы специальные "курсы".

ПРИВЕТ, ЗАБЫТЫЙ ПРАЩУР!

Испанские палеонтологи, ведущие раскопки близ Барселоны, обнаружили череп возрастом 14 миллионов лет, который, по всей видимости, принадлежит общему предку человека и обезьяны. Ранее на том же раскопе были обнаружены останки травоядной полуобезьяны-получеловека, жившей 13 миллионов лет назад. Тем самым теория эволюции Чарльза Дарвина получает блестящее подтверждение, ведь именно отсутствие общего предка, от которого произошли люди и современные обезьяны, позволяло ставить ее под сомнение.

ДЕМИУРГ СОБСТВЕННОЙ СУДЬБЫ

Иоганну Вольфгангу фон Гете тоже удавалось не все. Грандиозный по замыслу роман под скромным названием "О вселенной" который тридцатилетний литературный гений и государственный министр начинает в 1779 г., не идет дальше подготовительных набросков. Он собирается создать эпосы о национальном швейцарском герое Вильгельме Телле, о мифическом "Вечном жиде", но из этого ничего не выходит.

В 1973 г., когда его почти открыто зовут "княжеским слугой", он берется, наконец, за художественное осмысление "неслыханных движений всеобщего политического хода вещей". Но его драмы "Взволнованные" и "Гражданин генерал" - реакция на Великую французскую революцию - остаются лишь пробой пера. Он всю жизнь борется с теорией света Ньютона; созданное в противовес ей "Учение о цвете" в двух томах - самый большой из его трудов.

Гете всерьез полагает, что он - "единственный из миллионов, кто истинно познал этот великий предмет природы". На самом деле он пошел по совершенно ложному пути. Однако неудачи и заблуждения по большому счету никогда не тревожили Гете, видевшего в них неизбежные явления, сопутствующие человеческим стремлениям. Стремление же, бытие человека в деятельности он считал высшей ценностью. Именно оно уподобляет трагедию "Фауст" гигантскому луку, как бы натягивая тетиву между ее началом и концом. "Кто ищет - вынужден блуждать", - учит Господь Мефистофеля в "Прологе на небе" - в конце второй части ангелы, спасая бессмертную сущность Фауста, поют: "Чья жизнь в стремлениях прошла, / того спасти мы можем".

Не удивительно, что ядро своих собственных стремлений - литературное творчество - Гете предохранял от кризисов и всякого рода препон. "Продолжай сочинять, писать, не заботясь о других", - советует он себе в

октябре 1787 г. Гете - это одновременно литература и жизнь, нераздельные и неделимые. "Писать надо, как живешь, - добавляет он, - сначала ради самого себя, потом - для родственных душ".

Свою творческую жизнь он организует по образцу учреждения. То, что можно сделать сразу, делается сразу, а то, что затягивается, либо кладется под сукно, либо ждет определенного часа. Драму "Гец фон Берлихинген" он пишет за шесть недель, эпохальный роман "Страдания юного Вертера" - за четыре, а стихотворную трагедию "Клавиво" - всего за одну неделю. Между тем, автобиографические сочинения создаются в течение долгого времени. С 1811 по 1814 г. сравнительно быстро, одна за другой, появляются первые три части "Поэзии и правды", потом, в 1816 г. Гете набрасывает замысел четвертой части - но осуществляет его лишь в 1831 г., за год до смерти. "Итальянское путешествие" впервые в полном виде выходит в 1829 г. - более чем через сорок лет после возвращения Гете из Рима.

Тот факт, что на классический роман "Годы учения Вильгельма Мейстера" ему понадобилось семнадцать лет и множество редакций, что над "Фаустом" он работал почти шестьдесят лет, невозможно объяснить только масштабностью тем или сопротивлением материала и формы: Гете считался с особой силой тяжести художественного творчества, неподвластной никаким рациональным объяснениям и зависящей только от времени. Возможно, свою роль сыграл полученный им в молодости опыт: когда 23-летний юрист Гете приехал в Вецлар на практику в королевский верховный суд, он нашел там 20 000 дел, ожидавших своего решения; некоторым из них было уже 200 лет. Пылкая страсть и неиссякаемая любознательность вкупе с бесконечным терпением - вот качества, определившие своеобразие его творчества.

Какова же его цель? "Самые

оригинальные авторы новейшего времени, - замечает он в зрелые годы, - являются таковыми не потому, что они создали нечто новое, а лишь потому, что способны говорить известные вещи так, будто их никогда не говорили раньше". Этого Гете придерживался - и к этому пришел. Но есть еще кое-что, в чем ему нет равных в немецкой литературе: он стал демиургом собственной судьбы, способным претворять жизнь в поэзию, повседневную действительность - в вечно живые истины.

Будучи "самым оригинальным автором", Гете в то же время - энциклопедия человеческого бытия. Поэтому сегодня, через 250 лет после его рождения, нет ничего смешней вопроса о том, чем для нас актуален Гете. Он, не уставший "превращать в образ, в стихотворение и тем самым замыкать на себя все, что когда-либо радовало или мучило, или как-то занимало" сформировал сам способ нашего миропонимания и формирует его по сей день. Он стал тем, о ком каждый из нас что-нибудь знает и кто привнес в наш опыт больше, чем любой другой немец.

Иллюстрация к "Фаусту".

Верный признак вездесущности Гете - цитаты из его произведений и писем: без них не может обойтись никто - будь то в политике или рекламе, спорте или воскресной проповеди. Но даже если Гете не цитируют, то часто пользуются его изречениями, происхождение которых либо считается само собой разумеющимся, либо вовсе не осознается. Фридрих Шиллер лучше кого бы то ни было знал своего друга - антипода - и немало ему завидовал: "Гете... так часто напоминает мне, что судьба ко мне немилосердна. Как легко его гений был ведом его судьбой!". Это не ложь, между тем, всего лишь полуправда. Хотя Гете происходил из социально привилегированной и материально обеспеченной семьи, ему - в отличие от его отца - претили праздность и покой: он стал апостолом труда.

Его главным и наиболее плодотворным открытием было чувство - как предмет и как стилистический принцип литературы. Вот почему "Страдания юного Вертера" - результат этого открытия - означал нечто большее, чем просто литератур-

ный успех. В герое романа - рапсодии двадцатипятилетнего автора пол-Эвропы узнало себя благодаря его бунту против социальных перегородок и ограничений в выражении чувств. Мода перешла в своеобразную демонстрацию: те, кто себя уважал, носили, как Вертер, голубой фрак, желтый жилет и желтые брюки. За одну ночь молодой писатель приобрел известность, какой сегодня могут похвастаться только звезды поп-музыки. Став предметом воздыханий молодых женщин, Гете, между тем, и сам о них вздыхал - почти до сорока лет, до встречи с цветочницей Христиане Вульпиус.

Он был одним из тех, кто ценил стимулы, исходившие от друзей, тотчас опережал давших ему импульс и при этом нередко отодвигал их в сторону. Так произошло с участниками движения "Буря и натиск" Клингеном и Ленцом, потом - с Карлом Филиппом Морицом, которому Гете обязан ключевыми понятиями эстетики классического произведения искусства. Однако ни одной написанных им позднее книг не удалось повторить триумфа "Вертера"; большим успехом у его современников пользовалось потом лишь одно произведение - гражданский эпос "Герман и Доротея" (1797), столь далекий от нас сегодня. Зато, наверное, самое актуальное из сочинений Гете - роман о любви, супружестве и смерти "Избирательное сродство" (1809) - сперва почти не нашел отклика у публики, а его упражнения для ума - драмы "Ифигения в Тавриде" (1786) и "Торквато Тассо" (1790) - завоевали всеобщее признание лишь со временем. В 1786 г. Гете спасается в Италии от добровольно взятой

вынесенный Гете ввиду множества его склонностей и увлечений Томасом Манном, который всегда им восхищался. Но что правда, то правда: естествоиспытательское рвение.

Гете оказалось не на высоте научных достижений эпохи. Верно и то, что он оберегал свою личность разными табу: ничего не хотел слышать о болезнях, если только они не его собственные, никогда не ходил на похороны - даже самых близких родственников и друзей. Не пришел Гете и на погребение Карла Августа, человека, которому был столь многим обязан. "Известие о смерти Великого герцога испортило праздник", - раздраженно, как бы отмахиваясь, записывает он в дневнике 15 июня 1828 г.

И все-таки он - цельная натура, более того: первая и последняя цельная натура в истории немецкой литературы. Он - единственный, кому удалось добиться выдающихся, если не сказать уникальных, результатов во всех жанрах - в эпосе, прозе, лирике. Если говорить о вершинах его творчества, то это прежде всего стихи. Какие перепады настроений и тем на протяжении целых шестидесяти лет, какое богатство размеров и форм - и какая равномерность в достижении того, что необычно! Это и лирика двадцатилетнего юноши в ритме пьянящего чувства: "Душа в огне, нет силы более, / Скорей в седло и на простор!". И "большие гимны", резко выступающие против всякого авторитета: "нет никого под солнцем / Ничтожной вас, богов!". И баллады, родившиеся из переписки с Шиллером: "Кто скачет, кто мчится под холодной мглой?". И "римские эллегии", живописующие и празднующие любовь: "Было не раз, что, стихи сочиняя в объятиях у милой, / Мерный гекзаметра счет пальцами на позвонках / Тихо отстукивал я". И, наконец, "Западно-восточный диван", вершина поздней поэзии: "Север, Запад, Юг в развале, / Пали троны, царства пали". У Гельдерлина, у Рильке, Брехта

Иллюстрация к "Страданиям юного Вертера".

на себя, но опостылевшей службы при веймарском дворе. "Впрочем, - пишет он оттуда, - я познакомился со счастливыми людьми, которые счастливы только потому, что они цельны... Теперь я тоже хочу и должен этого добиться". Цельность как жизненная цель? Достиг ли он ее? "Один из самых всеохватывающих, всесторонних дилетантов из всех, что когда-либо жили, пан-любитель" - так, весьма иронично, звучит приговор,

и Бенна есть отдельные стихотворения, сопоставимые с творениями Гете. Но такое собрание поэтических сочинений, которое бы отражало все этапы жизненного пути человека и для каждого из них одновременно служило образом - феномен в немецкоязычной литературе уникальный. И создал его он - Иоганн Вольфганг фон Гете.

Подготовила к печати
АЗИЗРИН СЕВДА.

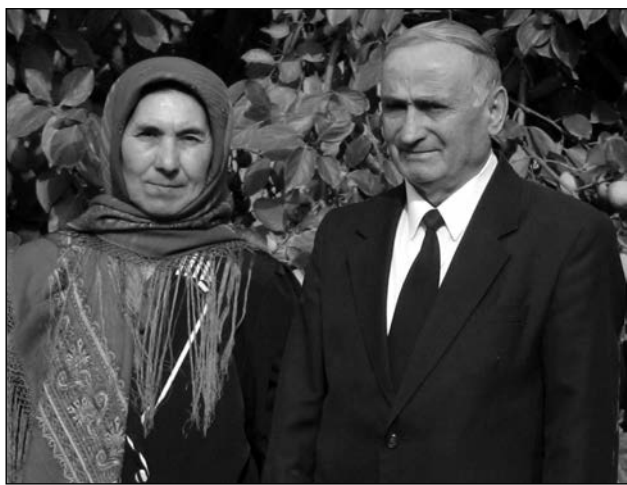
"САМУР" ДИНИ МЕКТЕБ

НАБРАНДИН АГЪСАКЪАЛ

Имам Камалов Хачмаз райондин Набран посёлкдин вилик-кылик квай нуфузлу ксарикай я. И чина нур авай кьени кылихрин инсанди 41 йис я ара датлана Набрандин юкван мектебда муаллимвиле кваллахиз. Имам муаллимди аялриз анжах илимдин рекъай ваъ, гьакъ умуър чирунайни тарсар гуда, абур чи геелег хуьдай кьегьал инсанар хьун паталди вири алахунар ийида. Гьавилий вирибуруз пара кланда Имам муаллим, меслят гьиз адан кьилив кьведа.

Дагъустандин Докъз-пара райондин Къалажух хуьре дидедиз хьайи Камалан хва Имам Миграгьрин юкван мектеб къутягна Орджоникидзе шегьердин (гилан Владикавказ) Пединститутдин физика-математика факультетдиз гьахьна ва анаг тафаватлувилелди акьалтларна. Са йисуз Филяра ва 5 йисуз Кара-Куьреда муаллимвиле кваллахай ам Набрандиз куьч хьана. Са шумуд йисуз юкван мектебдин директорвиле, завучвиле кваллахай Имам муаллимди гила са береда вичи тарс гайи жегьилрихь галаз кьуьнкьуьне кваллахзава.

Гьакъисагъвилелди зегьмет чулгъазвай Имам муаллимди вичин веледриз,

тарс гайи аялризни зегьмет кланарда. Адан веледар тир Элмулдинан, Маликан, Неллидин ва Ларисадин чпин хизанрал хьиз, кваллахунални гзаф рикъ ала. Сифте велед Раида 40 яшунда вахтсуз рагьметдиз феначиртла и хизандин гьалар генани хьсан тир. Ингье инсанар гьар жуьредин имтагьанрай акьудиз, кевера твада умуьрди. И кардин гьавурда аваз я Имам муаллимди, яни Пернисе халади дуньядикай хьелнавач.

Жуван гьавурда акьадай, жуван кьайгьуда

гелкьведай инсандихь галаз умуьр гьалун чьехи бахт я. И рекъай Имам муаллимни Пернисе хала чпин кьисметдилай рази я. Вичихь чьехи алакьунар авай Пернисе халади чрадай хуьрекрин, храдай гамарин, жакетринни кружевайрин тарифар шумудни са набранвидивай ван хьана чаз. Пернисе халади чразвай фан тарифарни хьана чаз Набранда. "Хьсан фу чран патал хьсан хьар кланда", - лагьана дишегьлиди. На лугьумир, ам хьар расдай зурба устлар я кьван.

Имам муаллим дерзичини я кьван. Ада кьедалди вичи цвайи шалварар алулкьзава. "Виликан йисара за хуьруьнвийриз сун шалварар пара цванай", - лагьана кьасди.

Гьуьлуьнни папан сад хьиз рикъ алай мад са пеше ава: абур багьбанар я. Дишегьлиди цуьквер цада, салаз кьуллугьда, итимди кьелемар илигда. Ада илигнавай кьелемар кьачуз Хачмазай, Кцларай, Кьубадай инсанар кьведа.

Имам муаллимдинни Пернисе халадин гьакъни лезги члалал ва эдебиятдал гзаф рикъ ала. Абуру хуралай лезги шаирин акьван шиирар клелда хьи! Етим Эмин иллаки абурун рикъ алай шаир я. Итимдини дишегьлиди "Самур" дал дамахда, и газетдин таъсиб чулгъада, чи халкьдин члал хуьзвай "Самур" цларни тутуна клелда, теблигъ ийида.

Алай йисан 19-ноябрдиз Имам Камалов дидедиз хьайи 70 йис тамам хьана. Халкьдин руьгь хуьзвай, геелег несил тербия авун патал вири алахунар ийизвай и умун кьилихрин инсандиз чна чандин сагьвал, риклин шадвал, муаллимвилин рекье мадни чьехи агалкьунар тлабазва.

Вирт гьидай члиж яргъа амаз чир жеда.

Лезги халкьдин мисал.

ГУРЖИ АЛИМРИ ЛЕЗГИ ЧЛАКАЙ КХИЗВА

Лезги члал илимдин рекъай дуньядин са шумуд уьлкведин алимри гегьеншидиз ахтармишзава. И рекъай урусин, гуржийрин, немсерин, англисрин, испанрин, французрин, полякрин, арабрин, туьркверин, шведрин, азербайжанрин, норвежрин алимри генани агалкьунар кьазанмишнава.

Урусин алимрилай алатайла, чи члал виридалайни гзаф ахтармишзавайди гуржи алимар я. Анжах XX асирда 34 гуржи алимди лезги члалакьай 200-далай виниз илимдин макъалаяр, очеркар, ктабар кхьенва. Чи члалакьай И.В.Абуладзеди, А.С.Чикобавади, Г.В.Топуриади, Г.Т.Бурчуладзеди, Б.К.Гигнейшвилиди, Е.Ф.Джейранашвилиди, В.И.Кикилашвилиди, О.И.Кохадзеди генани пара илимдин кваллахар чапнава.

Лезги члалан илимдин чара-чара месэлайриз талуькьарнавай эсерар иллаки фикир желбдайбуьр я. Г.В.Топуриади лезги члалан глаголриз 12, числителнийриз 5 илимдин кваллах бахшнава. В.И.Кикилашвилиди лезги члалан тварциэвезрикайни падежрикай 12 макъала кхьенва. Е.Ф.Джейранашвилиди лезги члалан глаголризни тварциэвезриз талуькь 7 илимдин кваллах чапдай акьуднава.

Вичин 60-дав агакьна илимдин кваллахара Кавказдин члалар ва гьабурукай яз лезги члал ахтармишнавай машгьур алим А.С.Чикобава Чьехи Совет Энциклопедияда гьатнавай "Лезги члал" (урус члалалди) очеркдин автор я.

Эхиримжи кьад йисан кьене са шумуд жегьил гуржи алимди лезги члалай диссертациар хьенва.

АДАЛ ДАМАХЗАВА

Гьикмет ва Гьуьрмет Агьажановрин тварар эхиримжи йисара Кцлариз сейли хьанва. Илимдин рекъай чнихь чьехи алакьунар авай стхайри гьеле Цийихуьруьн юкван мектебда клелдайла вири гьейранарнай. Азербайжандин Гьуькуматдин Университет акьалтларна хайи хуьруьз хтай стхайри инин мектеб вилик тухун патал гьикьван алахунар авунай. Гила чьехи стха мектебдин директор, гьвечли стха завуч я. Гьар йисуз абуру тарс гайи аялрикай шумудни сад республикадин тварван авай университетризни институтриз гьахьзава.

Чи ихтилат гьвечли стхадикай я. 1998-йисалай инихь ада гьазурай аялрикай виниз бал кватна I группадий вуьриз кьабул тахьай са касни авач. Гьар йисуз ада гьазуравай са шумуд аялди виниз бал

кватлиз Кцларин твар республикадиз сейли ийизва. Эхиримжи кьуд йисан кьене ада тарс гайи пуд аялди химиядай республикадин олимпиадада III чка кьунва. Ада арадал гьайи химиядин кабинет 2000-йисалай райондин виридалайни хьсан кабинет яз гьисабзава. Эхиримжи цуд йисуз аялар институтриз кьабул хьунин нетижайрай Цийихуьруьн юкван мектебди районда сад лагьай чка кьунва.

- Заз химия илим кланарайди са члавуз чи хуьре кваллахай, гила Олифинрин институтдин лабораториядин кьил, химиядин илимрин кандидат Султангамид Мамедбеков я, - лагьана Гьуьрмет муаллимди.

Адахь галаз санал кваллахзавай АГУ акьалтларнавай Фарид Эльдароваз, Эсмира Велибековадиз, АПИ къутягнавай Султанханум

Меликовадиз, Гуьнай Абдуллаевадиз ва маса жегьилриз муаллимвилин пеше кланарайди, лагьайтла, Гьуьрмет я. Ада тарс гайи шумудни са аялди исятда чара-чара институтра клелзава.

Гьуьрмет муаллимди чун химиядин кабинетдихь галаз танишарна. Ихтин кабинет гьич Бакудан дуьшуьш хьанач чад. Ада ина машгьул жезвай 10 аял лишан гана чаз:

- Килиг, ибурукай 9 кьведай йисуз са гафни авачиз институтриз гьахьда, и сад ваъ, вучиз лагьайтла ада клелнач.

да клелзава. Икьван гагьди ада тарсарай 5-далай гьейри маса кьимет кьачунвач. Вичин 3 йис тир Первизаз Менделееван элементрин сиягь хуралай чида.

Са шумуд югъ инлай вилик Азербайджан Республикадин президент Илгам Алиеван серенжемдалди Кцлар райондин Цийихуьруьн юкван мектебдин муаллим Гьуьрмет Жанмирзедин хва Агьажановаз "Терекъи" медал гана лагьай хабарди риклер шадарна чи. И медалди дедиди нек хьиз гьалал я алаз. Чи чилерал халкьдин твар виририлиз сейли ийи-

Шикилда: Цийихуьруьн юкван мектебдин муаллимар.

Гьуьрмет муаллимдин хва Жанмирзеди 5-синиф-

дай ихтин кьегьалар мадни пара хуьрай.

Пилл гьазурайди: С.КЕРИМОВА

ДУЪНЪЯДИН ХАЛКЪАР

ФУР

Суданда ва Чадин сергьятдин районра яшамиз жезвай и халкьди вичиз "фора" лугьуда. Санлай фур халкьдин кьадар 460 агъзур я. Фур члалалди рахазвай и халкьдиз Судандин арабри гужлуз таъсир кьалурзава. Ятлани фуьрар даим чпин члал ва адетар хуьз алахьзава. Абурун сихдаказ санал яшамиз жезвай хуьрера лежбервални малдарвал иллаки вилик фенва. Фуьрар гьакъни кьиметлу металрикай безекдин затлар расдай устларар я.

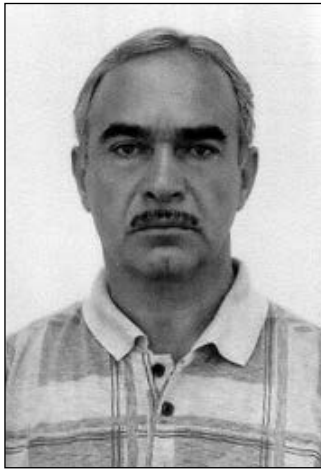
ХА

Танзаниядин рагьаклидай пата яшамиз жезвай и халкьди вичиз "ваха" лугьуда. Къи члалалди рахазвай и халкьдин кьадар 750 агъзур я. Хаяр негр расадик акатзава. Гьар са тайифадихь вичин регьбер ава. Абуру квалер бамбуькдикай эйигда ва квалерин кьав векьерив кевирда. Санлай и халкь лежбервилени малдарвилени машгьул я. Ха тайифайрин инсанри гьакъни бананрикай гзаф тямлу пиво гьасилда. Абурун фольклор гзаф девлетлу я.

ГА

Ганада яшамиз жезвай и халкьдин кьадар 400 агъзур я. Абуру чпиз "ган"ни лугьуда. И халкь га (ган) члалалди рахада. Гаяр верчер хуьнихь ва балугьар кьунихь машгьул я. Ина гьакъ халчачивал, кларасдикай ва металдикай затлар расун майишатдин вилик фенвай хилер я. Абуру лутквейрни расда. Гаяр яшамиз жезвай хуьрер са акьван чьехи-буьр туш. Абурун макьамар ва сивин туькьлуьрунар гзаф девлетлу я.

ELƏ YAZ Kİ, ELƏ QALSIN

TAHIR ABBASOV

ELƏ YAZ Kİ...

Bir var şeir sənət üçün,
Bir var şeir Səməd üçün.
Yazma şeiri hörmət üçün,
Elə yaz ki, elə qalsın.

Doğma ana dilindən yaz,
Küçürdən yaz,
Emindən yaz,
Yurdu yanmış elindən yaz,
Eldən yaz ki, elə qalsın.

SİĞMAZ ÜRƏYİMƏ

Ürəyimə bu kainat,
Sonsuz səma, həyat sı-
ğar.

İnan, sığar ürəyimə
Hər nə desən,
Sığar, gülüm!
Əgər belə olmasaydı,
Yaşamağım
Nə lazımdır gərəyimə?
Bircə sənin "sevməyirəm"
Sözü sığmaz ürəyimə.

AYIRMASIN

Artıq olub ömrüm yarı,
Nə zamandır tökülür barı.
Məni tale, məni Tanrı
Təki səndən ayırməsın.

Ömür nədir? Şirin yuxu,
Sevgi kimi gözəl qoxu.
Bir-birinə deyər çoxu:
Tale bizi ayırməsın.

Olsa da min gözəl bahar,
Çatar vaxtı, gülü solar.
Nə qədər ki sevenslər var,
Tale sizi ayırməsın!

ГАФАЛАГ

лурс, лурсар - эвелик
мулахар - мум
мулахар квай вирт - мум квай вирт,
михьнавачир вирт
мумаж - хьуьтуьл
муьгьуь - гьар йисуз цазвай ник
(хуьруьн муькуьв гвай)
муькьуь инсан - секин, явашдиз юзадай
инсан
муьхвед - рутулви
небгет - бахтсузвал
небгетдик акатун - бахтсуз хьун
никьизар - гьилерай фенвай, куьмек
авачир кас
нишрав - булахдин яд, кьарасу
пузкьелеч - пласкогубцы
хьраб, тикьил - куб, купар

СА КІВАЛЯЇ ПУД АСКЕР

Манкьулидхуьре рухвар аскервил-
лиз рекье тунвай хизанар садни кьвед
туш. Гьак! ина гьа са вахтунда пуд хва
санал аскердиз рекье тунвай хизанни
ава. 2004-йисан 14-июлдиз Рамазан ва
Рагьида Кьагьримановрин чьехи хва
Гьамид аскервиллиз фенай. Алай вах-
тунда ада Нахчиванда кьуллугьзава.
Гьамида аскер юлдашрин арада
гьуьрмет кьазанмишнава.

Гуьгьуьнлай, 2004-йисан октябрдин
14-даз кьветхверар тир Амилни Рамил

аскервиллин буржи кьилиз акьудун па-
тал диде-бубади аскервиллиз рекье туна.

Рухвайри кьвализ, диде-бубадиз-
ни чпин вахаз Ленадиз фад-фад чарар
кьхьизва.

Са шумуд вацралай и кьвализ сад-
саян гуьгьуьнлаз пуд аскер хкведа.
Абуру пудани ватандин вилик чпин
буржи виклегьвилелди кьилиз акьуд-
дайдан чьалахь я чун.

Роза ГЬАЖИМУРАДОВА.

КЪАЛАБУЛУХ АКАТНАВА

И йикьара кьил акьуддай ксарин гайи малуматрив
гекьгайтла, Америкадин Садхьанвай Штатрин
агьалийрин 15-35 процент кьушран грипиди кьун мумкин
я. Ик! хьайитла, азардикай 207 агьзур кьван инсанар телеф
жеда. 734 агьзур кьван американвийар азарханайра гьатда.
Грипиди 47 миллион инсандиз кьвалахдай мумкинвал
гудач. Гьа и крар себег яз азарди АСШ-дин экономикадиз
166,5 миллиард доллар зарар гуда.

Алай вахтунда дуьньядин 120 уьлкведин гьукуматар
кьушран грипидиз рехь тагун патал таьсирлу тедбирар
кьилиз акьудиз алахьзава.

Виридакай хкатай
дагь лацу жеда.

Лезги халкьдин мисал.

SOS!

ИГЬТИЯТВАЛ ХУЬХ!

Азербайжандин чара-чара регионра бру-
целезди кьунвай мал-кьарадин кьадар югь-
кьандивай пара жезва. Йисаралди и рекьяй
профилактикадин крар кьилиз акьуд таву-
нин нетижа яз ихьтин гьал арадал атанва.

Алай вахтунда бруцелездин вилик пад
кьан патал са бязи тедбирар кьилиз акьуд-
зава. Талукь идарайрихь Испаниядин вак-
цинадикай менфят кьачудай ниятни ава. Им
са йисан иммунитет арадал гьиз алакьдай
дарман я. Адавай анжах лапагрис таьсир
ийиз жеда, кьарамалдиз куьмек гуз жедач.
Гьавилай базардай як кьачудайла игьтият-
вал хвена кланзава!

Самур

ДОРОГИЕ ЧИТАТЕЛИ!

На нашу газету можно подписать-
ся в любой момент. Цена годовой под-
писки - 24000 манатов.

Редакция готова организовать про-
дажу газеты "Самур" в любой точке
Азербайджана. Контактные телефо-
ны: 432-92-17; (850) 320-74-05

ELAN

Qusar şəhərindəki "OKI" özəl tibb
klinikası şəkərli diabetli xəstələr üçün
26 noyabr 2005-ci il tarixdə Respub-
lika Diabet Mərkəzinin prezidenti pro-
fessor Valeh Mirzəzadənin iştirakı ilə
açıq qapı günü keçirir. Şəkərli diabetli
xəstələri və bu xəstəlikdən şübhələ-
nən şəxsləri klinikaya dəvət edirik.
Müayinə və konsultasiya pulsuz-
dur.

Ünvan: Qusar şəhəri,
Fəxrəddin Musayev küçəsi, 27.
Tel: (0138) 5-29-15,
(0138) 5-36-03.

САМУР

Главный редактор
Седает КЕРИМОВА

Адрес редакции:
AZ 1073 Баку, Метбуат
проспекти, 529-й квартал,
Издательство "Азербайджан",
этаж 3, каб. № 101.
e-mail: samur@nm.ru
http://www.samur.info

Расчетный счет
26233080000
Капитал банк г.Баку
1-й Ясамальский филиал
код 200037
ВОИН 130024708

Газета
зарегистрирована в
Министерстве печати и
информации
Азербайджанской
Республики. Рег.№ 78

Индекс: 5581
Тираж: 2400

Тел: 432-92-17,
(850) 320-74-05